

Justitieutskottets betänkande 2021/22:JuU35

En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i rättegångsbalken och brottsbalken. Förslagen syftar till att stärka rättsprocessen och öka lagföringen och innebär bl.a. följande:

- Den som medverkar i utredningen av någon annans brott ska kunna få ett lindrigare straff samtidigt som straffet för olika former av falska anklagelser skärps.
- Övergrepp i rättsak och grova fall av mened och skyddande av brottsling ska kunna leda till betydligt strängare straff.

Utskottet ställer sig även bakom regeringens förslag till ändringar i offentlighets- och sekretesslagen i de delar det avser skydd för uppgift om var den som deltar i ett sammanträde befinner sig och vittnesförhör med den som har en skyddsidentitet beslutad i en annan stat. Utskottet har under beredningen beslutat att övriga lagförslag som gäller stärkt sekretess för kontaktuppgifter till enskilda ska brytas ut ur ärendet och i stället behandlas i betänkande 2021/22:JuU46.

Utskottet föreslår vidare att riksdagen i motiven ändrar innebörden av uttrycket allvarlig brottslighet i bestämmelsen om mened i 15 kap. 1 § andra stycket brottsbalken. Som utgångspunkt bör ett menedsbrott kunna anses avse allvarlig brottslighet, och därmed ofta kunna anses som grovt, om straffvärdet av den brottslighet den avser når upp till eller överstiger fängelse i ett år och sex månader. I denna del finns en reservation (S, C, V, MP).

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2022.

Utskottet föreslår även två tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden. Enligt utskottet ska ett kronvitnesssystem införas som innebär att en misstänkt kan garanteras den straffreduktion som åklagaren erbjuder. Vidare bör det utredas om brottet skyddande av brottsling ska kunna omfatta fler situationer än i dag. Brottet bör t.ex. omfatta sådana situationer

där någon, till förmån för den som är misstänkt eller dömd för ett brott, under polisförhör eller på något annat sätt under en brottsutredning, lämnar falska uppgifter som kan påverka bevisläget. När det gäller dessa tillkännagivanden finns två reservationer (S, V, MP) och (S, V).

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden.

I betänkandet finns totalt 16 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP) och ett särskilt yttrande (SD).

Behandlade förslag

Proposition 2021/22:186 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.

Cirka 20 yrkanden i följdmotioner.

Elva yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	8
Utskottets överväganden	10
En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring	10
Resning till nackdel för den tilltalade	31
Anonyma vittnen	32
Ytterligare åtgärder för att stärka rättsprocessen	35
Reservationer	38
1. Straffflinring vid medverkan i utredningen av någon annans brott, punkt 1 (V)	38
2. Rättens möjlighet att förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen, punkt 2 (V)	39
3. Övriga ändringar i rättegångsbalken och brottsbalken, punkt 3 – motiveringen (S, C, V, MP)	39
4. Straffskalorna för mened, punkt 5 (L)	40
5. Skärpt straff för övergrepp i rättssak, punkt 6 (SD, KD)	41
6. Skärpt straff för övergrepp i rättssak, punkt 6 (M)	41
7. Tillämpning av asperationsprincipen vid övergrepp i rättssak, punkt 7 (M, C, KD)	42
8. Uppföljning av kvalifikationsgrunderna för grovt övergrepp i rättssak, punkt 8 (M, KD, L)	42
9. Övergrepp i rättssak mot barn, punkt 9 (L)	43
10. Definitionen av övergrepp i rättssak, punkt 10 (M, SD, L)	43
11. Bindande erbjudande om straffreduktion, punkt 11 (S, V, MP)	44
12. Uppdrag till Brottsförebyggande rådet, punkt 12 (SD)	44
13. Resning till nackdel för den tilltalade, punkt 13 (M, SD, KD)	45
14. Anonyma vittnen, punkt 14 (M, SD, KD)	45
15. Falsa uppgifter under en förundersökning, punkt 15 (S, V)	46
16. Hindrande av rättvisa, punkt 16 (KD, L)	47
Särskilt yttrande	48
Falsa uppgifter under en förundersökning, punkt 15 (SD)	48
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	49
Propositionen	49
Följdmotionerna	49
Motioner från allmänna motionstiden 2021/22	51
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	53

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring

1. Strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 23 kap. 10 §, 30 kap. 5 § och 45 kap. 4 §,

2. lag om ändring i brottsbalken i de delar det avser 29 kap. 5, 5 a och 6 §§ samt 30 kap. 4 §.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:186 punkterna 1 och 2, båda i denna del, och avslår motion

2021/22:4489 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1.

Reservation 1 (V)

2. Rättens möjlighet att förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 45 kap. 11 § och 51 kap. 12 §.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:186 punkt 1 i denna del och avslår motion

2021/22:4489 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 2.

Reservation 2 (V)

3. Övriga ändringar i rättegångsbalken och brottsbalken

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,

2. lag om ändring i brottsbalken

i de delar som inte omfattas av utskottets förslag ovan.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:186 punkterna 1 och 2, båda i denna del, och avslår motionerna

2021/22:157 av Edward Riedl (M),

2021/22:573 av Jan Ericson (M),

2021/22:1513 av Boriana Åberg (M) yrkande 2,

2021/22:2527 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 28,

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 44 i denna del,

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 41 och

2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3.

Reservation 3 (S, C, V, MP) – motiveringen

4. Skydd för vittnen

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) i de delar det avser 18 kap. 6 §, 35 kap. 13 b § och rubriken närmast före 35 kap. 13 b §.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2021/22:186 punkt 3.1.

5. Straffskalorna för mened

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 44 i denna del och

2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 1.

Reservation 4 (L)

6. Skärpt straff för övergrepp i rättssak

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och

2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 3.

Reservation 5 (SD, KD)

Reservation 6 (M)

7. Tillämpning av asperationsprincipen vid övergrepp i rättssak

Riksdagen avslår motion

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 72.

Reservation 7 (M, C, KD)

8. Uppföljning av kvalifikationsgrunderna för grovt övergrepp i rättssak

Riksdagen avslår motion

2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 4.

Reservation 8 (M, KD, L)

9. Övergrepp i rättssak mot barn

Riksdagen avslår motion

2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 3.

Reservation 9 (L)

10. Definitionen av övergrepp i rättssak

Riksdagen avslår motion

2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Reservation 10 (M, SD, L)

11. Bindande erbjudande om straffreduktion

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att införa ett kronvitnesssystem som innebär att en misstänkt kan garanteras den straffreduktion som åklagaren erbjuder och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 och
2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2.

Reservation 11 (S, V, MP)

12. Uppdrag till Brottsförebyggande rådet

Riksdagen avslår motion
2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 2.

Reservation 12 (SD)

Resning till nackdel för den tilltalade

13. Resning till nackdel för den tilltalade

Riksdagen avslår motion
2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 5.

Reservation 13 (M, SD, KD)

Anonyma vittnen

14. Anonyma vittnen

Riksdagen avslår motionerna
2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2,
2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 1 och
2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1.

Reservation 14 (M, SD, KD)

Ytterligare åtgärder för att stärka rättsprocessen

15. Falska uppgifter under en förundersökning

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om falska uppgifter som lämnas under en förundersökning och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 31,
2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 43,
2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 40 och
2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 2 och
bifaller delvis motionerna
2021/22:2528 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 27 och
2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 3.

Reservation 15 (S, V)

16. Hindrande av rättvisa

Riksdagen avslår motion
2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 4.

Reservation 16 (KD, L)

Stockholm den 19 maj 2022

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Juno Blom (L), Tobias Andersson (SD), Martin Marmgren (MP), Ingemar Kihlström (KD), Anna Wallentheim (S) och Malin Björk (C).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 2021/22:186 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring. I propositionen föreslår regeringen lagändringar i rättegångsbalken, brottsbalken och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) som syftar till att stärka rättsprocessen och öka lagföringen.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

Fem motioner har väckts med anledning av propositionen. I ärendet behandlas även elva yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2021/22. Förslagen i motionerna finns i bilaga 1.

Det kan nämnas att riksdagen tidigare har gjort flera tillkännagivanden till regeringen i frågor som behandlas i detta ärende. En genomgång av de tillkännagivanden som redovisas i propositionen görs i det följande avsnittet under rubriken Regeringens redovisning av riksdagens tillkännagivanden (s. 25).

Under beredningen av ärendet i justitieutskottet har Domstolsverket lämnat in en skrivelse (dnr 1987-2021/22). I skrivelsen begärs att förslaget till ändring av 35 kap. 7 § och förslaget till ny bestämmelse i 35 kap. 12 a § offentlighets- och sekretesslagen ska träda i kraft tidigast den 1 april 2023. Vidare begärs att det införs en övergångsbestämmelse som innebär att 12 a § begränsas till att omfatta enbart de mål som inkommer till domstolarna efter ikraftträdandet. Som skäl för sin begäran anför Domstolsverket sammanfattningsvis följande. Förslaget har mycket stor påverkan på tingsrätternas och hovrätternas verksamhet. De behov av ändringar i mål- och ärendehanteringssystemen som ändringarna föranleder går rent praktiskt inte att genomföra till den 1 juli 2022. Ändringarna kräver en omfattande verksamhetsanalys som precis har påbörjats. Därefter måste själva verksamhetsstöden justeras, vilket troligen kräver mycket omfattande it-utveckling. Ett senarelagd ikraftträdande skulle ge Domstolsverket möjlighet att anpassa systemen och domstolarna möjlighet att förbereda sig och ta fram rutiner och riktlinjer för hanteringen. Vidare finns det stora verksamhetsmässiga utmaningar med att låta sekretessbestämmelsen gälla redan pågående och sedan tidigare avslutade mål. Vid en avvägning mellan den verksamhetspåverkan som bestämmelsen får i fråga om pågående och äldre mål och ärenden, ställt mot att den enskilde med största sannolikhet inte drabbas av något ytterligare men vid ett utlämnande, framstår det som proportionerligt att begränsa bestämmelsen till att gälla endast nya mål och ärenden.

Mot bakgrund av Domstolsverkets skrivelse beslutade utskottet den 19 maj 2022 att regeringens förslag till ändring av 35 kap. 7 § och förslaget till ny bestämmelse i 35 kap. 12 a § offentlighets- och sekretesslagen ska brytas ut ur ärendet och i stället behandlas i betänkande 2021/22:JuU46. Utskottet beslutade även att behandla kommittémotion 2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl.

(M) yrkande 6, om en bedömning av kostnaderna med anledning av ändringar i offentlighets- och sekretesslagen, i det betänkandet.

Utskottets överväganden

En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i rättegångsbalken och brottsbalken. Riksdagen antar även regeringens förslag till ändringar i offentlighets- och sekretesslagen i de delar som behandlas i betänkandet. Syftet med lagändringarna är att stärka rättsprocessen och öka lagföringen.

Riksdagen tillgodoser ett motionsyrkande om att i motiven ändra innebörden av uttrycket allvarlig brottslighet i bestämmelsen om mened i 15 kap. 1 § andra stycket brottsbalken. Som utgångspunkt bör ett menedsbrott kunna anses avse allvarlig brottslighet, och därmed ofta kunna anses som grovt, om straffvärdet av den brottslighet den avser når upp till eller överstiger fängelse i ett år och sex månader.

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att införa ett kronvitnesssystem som innebär att en misstänkt kan garanteras den straffreduktion som åklagaren erbjuder och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår motionsyrkanden bl.a. om avslag på delar av propositionen, skärpta straff för mened och övergrepp i rättssak, definitionen av övergrepp i rättssak och uppföljning och utvärdering av vissa lagförslag.

Jämför reservation 1 (V) och 2 (V), motivreservation 3 (S, C, V, MP) och reservation 4 (L), 5 (SD, KD), 6 (M), 7 (M, C, KD), 8 (M, KD, L), 9 (L), 10 (M, SD, L), 11 (S, V, MP) och 12 (SD).

Gällande rätt

Mened

Straffbestämmelsen för mened finns i 15 kap. 1 § brottsbalken. Bestämmelsen syftar till att skydda tillförlitligheten av det bevismedel som består i att uppgifter lämnas under ed. För mened döms, enligt första stycket, den som under laga ed lämnar en osann uppgift eller förtiger sanningen. Menedsbrottet är indelat i tre grader. För brott av normalgraden döms till fängelse i högst fyra år. Om brottet är ringa är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. Om brottet är grovt döms, enligt andra stycket, till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om det begåtts med uppsåt att en oskyldig person ska fällas till ansvar för ett allvarligt brott eller att någon, på annat sätt, ska tillfogas synnerlig skada.

I 15 kap. 4 § brottsbalken finns en bestämmelse om ansvarsfrihet som bl.a. gäller den som, enligt 1 §, under ed lämnat en osann uppgift eller förtigt sanningen. Enligt första stycket döms inte till ansvar om uppgiften är utan betydelse för saken. Detsamma gäller, enligt andra stycket, om någon lämnar en osann uppgift eller förtiger sanningen om sådant som han eller hon haft rätt att vägra yttra sig om och omständigheterna innebär skälig ursäkt för honom eller henne.

Straffansvaret för mened är inte begränsat till den person som avlagt eden. Även annan medverkande än gärningspersonen kan fällas till ansvar för anstiftan av eller medhjälp till mened enligt reglerna i 23 kap. 4 § brottsbalken. Förberedelse till mened och sådan stämpling till mened som innebär att någon söker anstifta en sådan gärning är kriminaliserad, men inte övriga stämplingsgärningar (15 kap. 15 § och 23 kap. 2 § andra stycket brottsbalken). Att någon i samråd med någon annan beslutar att begå mened eller att någon åtar eller erbjuder sig att begå mened är därför straffbart endast om det innefattar något förberedelsemoment, dvs. om någon ersättning för brottet betalas eller om det annars går till så som sägs i 23 kap. 2 § första stycket brottsbalken. Försök till mened är inte kriminaliserat.

Övergrepp i rättssak

Straffbestämmelsen för övergrepp i rättssak finns i 17 kap. 10 § brottsbalken. För övergrepp i rättssak döms den som med våld eller hot om våld angriper någon för att han eller hon gjort en anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör lämnat en utsaga hos en domstol eller någon annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd. Detsamma gäller den som med någon annan gärning som medför lidande, skada eller olägenhet eller med hot om en sådan gärning angriper någon för att han eller hon avlagt vittnesmål eller annars lämnat en utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att lämna en sådan utsaga.

Brottet är uppdelat i tre svårhetsgrader. För brott av normalgraden döms till fängelse i högst fyra år. Om brottet är ringa är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. För grovt brott döms till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om det har uppkommit eller funnits risk för betydande men för det allmänna eller någon enskild, gärningen har innefattat våld eller hot av allvarligt slag eller gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

Skyddande av brottsling

Straffbestämmelsen för skyddande av brottsling finns i 17 kap. 11 § brottsbalken. För skyddande av brottsling döms den som döljer någon annan som förövat brott, hjälper honom eller henne att undkomma, undanröjer bevis om brottet eller på annat liknande sätt motverkar att det upptäcks eller beivras.

Brottet är indelat i två grader. För brott av normalgraden döms till böter eller fängelse i högst ett år. Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex

månader och högst fyra år. I femte stycket finns dessutom en ansvarsfrihetsregel. Om gärningen med hänsyn till gärningspersonens förhållande till den brottslige och övriga omständigheter anses som ringa ska inte dömas till ansvar. I lagtexten anges inga kvalifikationsgrunder för när ett brott ska anses som grovt.

Som utgångspunkt ska gärningspersonen ha agerat med uppsåt. Av fjärde stycket framgår dock att även den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att den andre var brottslig ska dömas till ansvar. Straffet är i sådana fall böter.

Även annan medverkande än gärningspersonen kan fällas till ansvar för anstiftan av eller medhjälp till skyddande av brottsling enligt reglerna i 23 kap. 4 § brottsbalken. Försök, förberedelse eller stämpling till skyddande av brottsling är däremot inte kriminaliserat.

Falsk och obefogad angivelse

För falsk angivelse döms, enligt 15 kap. 6 § första stycket brottsbalken, den som anger en oskyldig person till åtal med uppsåt att han eller hon ska fällas till ansvar. Brottet är indelat i två grader. För brott av normalgraden döms till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Om gärningspersonen inte insåg, men hade skälig anledning att anta, att den angivne var oskyldig, döms för obefogad angivelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

Falsk och vårdslös tillvitelse

För falsk tillvitelse döms, enligt 15 kap. 7 § första stycket brottsbalken, den som, i annat fall än som avses i 6 §, hos åklagare, Polismyndigheten eller annan myndighet sanningslöst tillvitar någon annan en brottslig gärning, påstår besvärande omständighet eller förnekar friande eller mildrande omständighet, om myndigheten ska ta upp anmälan i sådan sak. Brottet är indelat i två grader. För brott av normalgraden döms till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Om gärningspersonen inte insåg men hade skälig anledning att anta att utsagan var sanningslös, döms för vårdslös tillvitelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

Strafflindringsgrunder

Strafflindring kan i vissa fall komma i fråga med anledning av omständigheter som hänför sig till gärningspersonen eller hans eller hennes agerande, antingen i anslutning till brottet eller efteråt (29 kap. 5 § brottsbalken). Det kan t.ex. handla om hög ålder eller försök att förebygga, avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet.

Den 1 april 2015 infördes en ny strafflindringsgrund i 29 kap. 5 § första stycket 5 brottsbalken som tar sikte på den som medverkar till utredning av egen brottslighet. Om strafflindring är aktuellt ska det beaktas vid både straffmätningen och påföljdsvalet (29 kap. 5 § och 30 kap. 4 § brottsbalken). Om

det finns särskilda skäl för det får rätten döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet eller, om det är uppenbart oskäligt att döma till påföljd, meddela påföljdseftergift (29 kap. 5 § andra stycket och 6 §).

Straffskärpningsgrunder

Vid bedömningen av straffvärdet ska hänsyn också tas till försvårande omständigheter. I 29 kap. 2 § brottsbalken anges det i tredje punkten att det som försvårande omständighet särskilt ska beaktas om någon utnyttjat någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig. I kommentaren till bestämmelsen anges att punkten bl.a. tar sikte på brott som förövats mot barn. Att man uppsåtligt utnyttjar att någon har en skyddslös ställning är en faktor som ofta bör tillmätas en betydande vikt. Detta gäller särskilt övergrepp mot barn där riskerna dessutom är särskilt stora att övergreppen kan medföra svåra och långvariga personliga skadeverkningar (se Bäcklund m.fl., Brottsbalken, december 2021, Juno, kommentaren till 29 kap. 2 §).

Propositionen

Inledning

De senaste 20 åren har antalet sammanslutningar i den kriminella miljön blivit allt fler. Skjutvapenvåld är vanligare i konflikter i den kriminella miljön och antalet skjutningar med dödlig utgång har ökat kraftigt över tid. Brottsligheten i kriminella nätverk och grupperingar är ofta knuten till vissa geografiska områden. Dessa områden kännetecknas bl.a. av att det finns ett lägre förtroende för polisen och en större rädsla eller motvilja mot att själv bli del av en rättsprocess. Det kan även förekomma systematiska hot och våldshandlingar mot vittnen, målsägande och anmälare.

Det har alltså skapats en tystnadskultur som medför att brott som begås inom ramen för kriminella nätverk är särskilt svåra att utreda. Tystnadskulturen har även spridit sig utanför de kriminella nätverken, framför allt i de särskilt utsatta områdena. De kriminella grupperingarna förfogar ofta över ett betydande skrämsekäpital, vilket gör att målsägande och vittnen av rädsla för hot och våld inte vågar anmäla brott eller vittna.

Svårigheterna att utreda brott har en negativ påverkan på förutsättningarna för lagföring. När personer som bevittnar brott, eller som i övrigt har uppgifter som är av betydelse för utredningen av brott, avstår från att lämna sina uppgifter leder det till att brottsutredningar måste läggas ned och att gärningspersoner går fria på grund av bristande bevisning. I förlängningen innebär detta att förtroendet för rättsväsendet urholkas, vilket utgör ett allvarligt hot mot demokratin och rättsstaten.

Regeringen betonar att utvecklingen måste vändas, tystnadskulturen brytas och uppkomsten av parallella samhällsstrukturer motverkas. Det kräver att de brottsutredande myndigheterna har tillräckliga resurser och förfogar över effektiva rättsliga redskap. Flera åtgärder har redan vidtagits för att få fler att

våga vittna om brott. Med hänsyn till den beskrivna utvecklingen och vikten av att upprätthålla förtroendet för rättsväsendet finns det emellertid ett behov av att vidta ytterligare åtgärder för att stärka rättsprocessen och öka lagföringen.

Mened

Kvalifikationsgrunderna för grov mened

I propositionen anförs att samhället bör ingripa med kraftfulla åtgärder mot vittnen som medvetet lämnar felaktiga uppgifter eller förtiger sanningen. Det måste därför säkerställas att straffskalan för mened är utformad på ett sådant sätt att den dels svarar mot hur allvarligt brottet är, dels ger utrymme för nyanserade bedömningar i enskilda fall. Vidare måste det finnas tydliga och praktiskt användbara kriterier för när ett menedsbrott kan anses som grovt.

Den utredning som ligger till grund för propositionen har i sin praxisgenomgång inte hittat något exempel på att straffskalan för grov mened har tillämpats. Ett troligt skäl till detta är enligt utredningen utformningen av kvalifikationsgrunderna. De befintliga kvalifikationsgrunderna i menedspargrafen avser speciella situationer som sällan aktualiseras. Vissa oklarheter finns också när det gäller den närmare innebörden av kvalifikationsgrunderna. Utredningen menar med ledning av praxisgenomgången att det är tydligt att straffmätningen för mened är alltför komprimerad. Straffet bestäms i genomsnitt till fängelse i tre månader. Det gäller i princip oavsett hur allvarlig den brottslighet som meneden tar sikte på är. Menedsbestämmelsen bör därför ändras med syftet att straffmätningen av allvarliga respektive mindre allvarliga menedsbrott ska skilja sig åt i större utsträckning än vad som nu är fallet.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen att det i bestämmelsen om grov mened ska införas en ny kvalifikationsgrund som anger att det vid bedömningen av om ett brott är grovt särskilt ska beaktas om meneden begåtts med uppsåt att försvåra eller förhindra utredningen av allvarlig brottslighet eller lagföringen av någon för sådan brottslighet. Den del av den befintliga kvalifikationsgrunden som tar sikte på att gärningspersonen haft uppsåt att en oskyldig ska fällas till ansvar för ett allvarligt brott ska också ändras så att uttrycket allvarligt brott byts ut mot allvarlig brottslighet.

Den brottslighet som meneden avser bör enligt regeringen regelmässigt anses som allvarlig om den innefattar ett brott som har ett minimistraff på minst två års fängelse eller om straffvärdet av brottsligheten i det enskilda fallet bedöms uppgå till eller överstiga fängelse i två år. Exempel på brott med ett minimistraff om fängelse i två år eller mer är bl.a. mord, dråp, människohandel, synnerligen grov misshandel, grovt rån, mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, grovt narkotikabrott och grovt vapenbrott. Att bestämmelsen omfattar brott som kan förväntas ha ett straffvärde om fängelse i minst två år innebär att kvalifikationsgrunden även kan omfatta flerfaldig brottslighet eller allvarligare former av exempelvis grov misshandel, rån och andra förmögenhetsbrott såsom grov stöld, grovt bedrägeri och grovt penningtvättsbrott.

Av propositionen framgår att Ekobrottsmyndigheten anser att det bör räcka med ett straffvärde på minst ett år och sex månader för att ett brott ska bedömas som allvarligt. I synnerhet när det gäller ekobrott, men även vid brott som grov misshandel och andra våldsbrott, är det enligt Ekobrottsmyndigheten inte ovanligt att den utdömda påföljden stannar vid fängelse i ett år och sex månader. Myndigheten menar vidare att ett brott även ska kunna bedömas som allvarligt utan att ett straffvärde på två år föreligger om brottet begåtts inom ramen för ett kriminellt nätverk, eftersom det är i sådana kretsar en utbredd tystnadskultur vanligtvis råder och som gör brotten särskilt svåra att utreda.

När det gäller den föreslagna straffvärdegränsen bedömer regeringen, i likhet med utredningen, att ett straffvärde om två år är en ändamålsenlig avgränsning att använda som utgångspunkt och anför att det finns ett värde i att anknyta till vad som avses med uttrycket allvarligt brott i andra sammanhang. Regeringen framhåller vidare att straffvärdet av de brott som meneden varit avsedd att försvåra eller förhindra bara är ett exempel på omständigheter som kan tillmätas betydelse vid bedömningen av om det varit fråga om allvarlig brottslighet. Domstolen kan således beakta andra omständigheter än straffvärdet vid bedömningen av om brottsligheten är allvarlig. Ett exempel är om brottsligheten visserligen bedöms ha ett straffvärde som understiger två år men har begåtts inom ramen för ett kriminellt nätverks brottslighet.

Straffskalor och brottsbeteckningar

I propositionen föreslås även att det grova och det ringa menedsbrottet ska få egna brottsbeteckningar, grov mened respektive ringa mened.

Regeringen bedömer att det inte bör göras någon förändring av straffskalorna för de olika graderna av mened. Utredningen har mot bakgrund av menedsbrottets allvar övervägt om böter bör tas bort ur straffskalan för ringa mened, men landat i bedömningen att det lägsta straffet även fortsättningsvis bör vara böter. Som skäl för sin bedömning pekar utredningen särskilt på att det undantagsvis kan finnas omständigheter som gör att straffvärdet av en mened inte ligger på fängelsenivå. Det kan handla om situationer när någon under ed lämnar uppgifter som visserligen inte är utan betydelse för saken (jfr ansvarsfrihetsbestämmelsen i 15 kap. 4 § brottsbalken), men som har en mycket liten inverkan på den. Det kan också finnas skäl att se betydligt mildare på att ett vittne lämnar oriktiga uppgifter som han eller hon inte är skyldig att lämna än om personen har en sådan skyldighet. Menedsbrottet omfattar dessutom ett stort område som sträcker sig utanför straffprocessen. Det kan finnas anledning att bedöma en mened som begås inom ramen för ett civilrättsligt mål eller ett ärende som mindre straffvärd. Sammantaget anser regeringen att övervägande skäl talar för att böter även fortsättningsvis ska ingå i straffskalan för ringa mened.

När det gäller straffskalans övre gräns anföras att det förhållandevis höga maximistraffet för grov mened understryker brottstypens allvar och ger ett tillräckligt utrymme för att mäta ut proportionerliga straff för de allvarligaste formerna av mened.

Av propositionen framgår vidare att en höjning av minimistraffet till fängelse i sex månader för mened av normalgraden har övervägts. Regeringen anför att ett minimistraff om sex månader innebär att det i fler fall än i dag kommer att dömas till straff för mened som är väsentligt strängare än det straff som döms ut för den brottslighet som meneden tar sikte på. Om någon exempelvis begår en mened inom ramen för en rättegång om rattfylleri, stöld eller misshandel – vilka alla utgör brott som är mycket vanligt förekommande och där straffvärdet inte sällan ligger på fängelse i en månad – kommer straffet som döms ut för meneden i många fall att vara sex gånger högre än straffet för den brottslighet meneden avser. Även om det finns starka skäl att se allvarligt på brott som förhindrar eller riskerar att förhindra den rättskipande verksamheten anser regeringen att den skillnaden i straffvärde mellan meneden och den brottslighet den avser kan anses vara oproportionerligt stor under vissa omständigheter. I sammanhanget måste även beaktas att menedsbestämmelsen har ett vitt tillämpningsområde och är tillämplig även i tvistemål. De skäl för att se allvarigare på mened som förs fram som bakgrund till reformen kan enligt regeringen inte anses föreligga i lika hög grad när det gäller tvistemål. Minimistraffet för mened av normalgraden bör därför lämnas oförändrat.

När det gäller minimistraffet för grov mened anføres att en utgångspunkt för de förändringar som övervägs beträffande menedsbrottet är att straffen för de allvarigare fallen av mened, som har begåtts i syfte att försvåra eller förhindra utredningen eller lagföringen av allvarlig brottslighet, bör bli väsentligt högre än i dag. Detta gäller inte minst eftersom sådana gärningar kan antas begås inom ramen för de kriminella nätverkens brottslighet. Enligt regeringens mening uppnås det syftet genom förslaget om en ny kvalifikationsgrund som ska användas som utgångspunkt vid bedömningen av om en mened ska anses som grov och som tydligt anknyter till straffvärdet av den brottslighet som meneden tar sikte på. Bakgrunden till den bedömningen är att den föreslagna straffskärpningsgrunden kan antas leda till att straffskalan för grov mened tillämpas i praktiken, vilket i princip inte varit fallet hittills. En sådan effekt av förslagen innebär en avsevärd höjning av straffet för de allvarigare formerna av mened.

Stämpling till mened

Regeringens förslag innebär vidare att även stämpling till mened som består i att någon i samråd med annan beslutar gärningen eller åtar eller erbjuder sig att utföra den ska kriminaliseras.

Övergrepp i rättssak

Skärpningar av straffskalorna

Regeringen anser att starka skäl talar för en höjning av minimistraffet för övergrepp i rättssak av normalgraden. Den tystnadskultur som ofta präglar kriminella nätverk, och även de områden i vilka de är aktiva, är ett betydande hinder i arbetet mot organiserad brottslighet och gängkriminalitet. Det finns

därför anledning att markera kraftfullt mot gärningar som riktas mot dem som ska medverka till att brott i dessa miljöer kan utredas och få en rättslig prövning. Övergrepp i rättssak är ett brott som utgör ett direkt angrepp dels mot en enskild, dels mot en pågående, stundande eller avslutad rättsprocess. Det gäller även om gärningen inte har anknytning till brottslighet inom ramen för kriminella nätverk. Det finns alltså anledning att se allvarigare även på övergrepp i rättssak som begås i andra miljöer. En höjning av minimistraffet skulle enligt regeringens bedömning medföra en generell höjning av straffnivån för övergrepp i rättssak. Regeringen föreslår därför att minimistraffet för övergrepp i rättssak av normalgraden ska höjas till fängelse i sex månader.

Vidare föreslår regeringen att den särskilda graden ringa övergrepp i rättssak, som har straffskalan böter eller fängelse i högst sex månader, ska tas bort och ersättas med en möjlighet att bestämma straffet till fängelse i högst ett år vid mindre allvarliga fall av övergrepp i rättssak.

När det gäller straffskalan för grovt brott konstaterar regeringen att det av kriminalstatistiken framgår att grovt övergrepp i rättssak, framför allt under senare år, tillämpas i viss utsträckning. Regeringen föreslår att det ska införas en ny kvalifikationsgrund som är särskilt inriktad på brott som begås inom ramen för kriminella nätverk och som kan förväntas innebära att det grova brottet tillämpas i större utsträckning än vad som nu är fallet (se vidare nedan). Enligt regeringens bedömning är straffskalan för grovt övergrepp i rättssak ändamålsenligt utformad. Straffskalan understryker brottets allvar och ger ett tillräckligt utrymme att mäta ut tillräckligt stränga straff för de allvarligaste fallen av övergrepp i rättssak.

Kvalifikationsgrunderna för grovt övergrepp i rättssak

Regeringen framhåller att det finns anledning att se mycket allvarligt på hot som riktas mot vittnen och andra förhörspersoner i syfte att påverka dem. Det finns också starka skäl att anta att oviljan hos förhörspersoner att samarbeta med myndigheterna ökar om hotet förstärks med hjälp av vapen eller andra liknande föremål eller genom anspelning på ett våldskapital. Regeringen föreslår mot den bakgrunden att hot av allvarligt slag ska brytas ut ur den befintliga kvalifikationsgrunden som innebär att gärningen har innefattat våld eller hot av allvarligt slag och ersättas av en mer preciserad kvalifikationsgrund som tar sikte på hot. Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska det enligt den nya kvalifikationsgrunden särskilt beaktas om gärningen har innefattat hot som påtagligt har förstärks med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenatrupp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag.

Definitionen av övergrepp i rättssak

Av propositionen framgår att Polismyndigheten anser att det finns skäl att närmare se över definitionen av övergrepp i rättssak så att hot och våld mot närstående till vittnen tydligt omfattas. Här kan enligt regeringen påpekas att

när det gäller vittnen och andra förhörspersoner är det tillräckligt för straffansvar att det varit fråga om en gärning som medför lidande, skada eller olägenhet eller hot om en sådan gärning. Det kan då även handla om brottslighet som riktar sig mot någon annan än förhörspersonen. Utredningen har inte behandlat frågan om det finns skäl att ytterligare förtydliga vad som ska gälla för hot och våld mot närstående. Enligt regeringen saknas det därför tillräckligt underlag för att överväga frågan ytterligare inom ramen för ärendet.

Skyddande av brottsling

Att skydda eller hjälpa någon som har begått ett brott eller att dölja bevisning kan försvåra utredningen eller lagföringen i lika stor utsträckning som om någon t.ex. hotar ett vittne eller om ett vittne ljuger vid ett förhör i domstol. Skyddande av brottsling tar dessutom sikte på åtgärder som inte sällan kan antas förekomma inom ramen för kriminella nätverk. Graden av organisation och struktur i de kriminella nätverken kan variera. I mer organiserade sammanslutningar, där personer tilldelas olika uppgifter, kan döljandet av den som begått ett brott eller undanröjande av bevisning vara en viktig förutsättning för att förbrottet ska kunna utföras. Kriminella nätverk bygger dessutom ofta på starka lojalitetsband, inte sällan släktskapsförhållanden. Även personer som inte har varit delaktiga i förbrottet och haft begränsad kännedom om det kan, av lojalitet, spela en viktig roll när det gäller att motverka brottsutredningen. Skadeverkningarna av sådana ageranden kan bli allvarliga. Det kan leda till att grova brott inte utreds eller att de som utfört brotten inte kan lagföras, vilket i sin tur riskerar att undergräva förtroendet för de brottsbekämpande myndigheterna och öka otryggheten i samhället.

Regeringen föreslår att maximistraffet för skyddande av brottsling av normalgraden ska höjas till fängelse i två år. Minimistraffet för grovt brott ska höjas till fängelse i ett år och maximistraffet till fängelse i sex år. Det grova brottet ska också få en egen brottsbeteckning, grovt skyddande av brottsling.

För att göra det tydligare vilka fall av skyddande av brottsling som ska hänföras till respektive grad och underlätta för domstolarna att göra mer nyanserade bedömningar föreslås att två kvalifikationsgrunder införs för grovt skyddande av brottsling. Vid bedömningen av om ett brott är grovt ska det särskilt beaktas om det har uppkommit eller funnits risk för betydande men för det allmänna eller gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Regeringen föreslår också att bestämmelsen om ansvarsfrihet vid ringa gärningar ska kompletteras så att det vid bedömningen av om en gärning är ringa uttryckligen ska tas hänsyn till den brottslighet som den som skyddandet avser har begått.

Slutligen föreslås att försök, förberedelse och stämpling till skyddande av brottsling och grovt skyddande av brottsling ska kriminaliseras.

Ökade incitament att medverka i brottsutredningar

Det bör vara möjligt att få ett lindrigare straff vid medverkan i utredningen av någon annans brott

Med ett s.k. kronvittne avses i allmänhet en misstänkt eller en tilltalad som, genom att medverka i utredningen av någon annans brott, får fördelar i den brottsutredning eller det brottmål där han eller hon själv förekommer. I dag finns en möjlighet till strafflindring vid medverkan i utredningen av egen brottslighet (29 kap. 5 § första stycket 5 brottsbalken) men ingen straffrättslig reglering om kronvittnen eller några andra bestämmelser om strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott. I praxis har det emellertid förekommit att medverkan i utredningen av någon annans brott har gett strafflindring i speciella situationer. Strafflindring har då ansetts motiverat på grund av att den tilltalade drabbats negativt som en direkt följd av uppgiftslämnandet, t.ex. genom att utsättas för hot eller våld.

Ett system med strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott finns i ett flertal europeiska länder, bl.a. Danmark och Norge. Europadomstolens praxis innebär att det som utgångspunkt inte står i strid med rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6 i konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) att ha en ordning där en misstänkts eller tilltalads medverkan i utredningen av någon annans brott kan ge strafflindring. Systemet måste dock utformas på ett sätt som säkerställer att en misstänkt eller tilltalad som lämnar uppgifter gör det av fri vilja och med full insikt om konsekvenserna.

Av propositionen framgår att Lagrådet avråder från att införa ett system med strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott framför allt på grund av att ett sådant system är förenat med inte obetydliga risker från rättssäkerhetssynpunkt. Dessutom anser Lagrådet att det framstår som osannolikt att införandet av ett sådant system kommer att ha några mer påtagliga effekter för möjligheterna att vidta åtgärder mot allvarliga brott och att det därför är tveksamt om fördelarna med ett införande överväger nackdelarna. Lagrådet påpekar dock att frågan om huruvida ett kronvitnessystem ska införas i slutändan får avgöras politiskt.

I propositionen föreslås att det ska införas en möjlighet till strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott. Regeringen framhåller att det krävs att de brottsbekämpande myndigheterna förfogar över effektiva rättsliga redskap och metoder för att man ska kunna komma till rätta med den allvarliga gängrelaterade brottsligheten, bryta tystnadskulturen och motverka uppkomsten av parallella samhällsstrukturer. En sådan möjlig metod är att öka incitamenten för misstänkta och tilltalade att samarbeta med de brottsbekämpande myndigheterna. Med beaktande av de internationella erfarenheterna av system med strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott bedömer regeringen att övervägande skäl talar för att införa ett sådant system. En ordning med strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott bedöms kunna medföra positiva effekter för möjligheten att bryta

tystnadskulturen, utreda brott och lagföra personerna som har begått dessa brott. Enligt regeringen är det dock viktigt att noga överväga hur en sådan reglering ska utformas för att den ska vara både effektiv och rättssäker.

Medverkan i utredningen av någon annans brott som en strafflindringsgrund

Ett system med strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott kan utformas på olika sätt. En grundförutsättning är att en misstänkt eller tilltalad kan få fördelar i den egna brottsutredningen eller det egna brottmålet genom att medverka i utredningen av någon annans brott. Det kan ske genom ett mer renodlat kronvitnesssystem, där den misstänkte har möjlighet att förhandla med åklagaren under förundersökningen och antingen helt eller delvis undgå åtal eller få ett löfte om strafflindring som helt eller delvis binder domstolen. Det kan också, som är fallet i Danmark och Norge, utgöra en strafflindringsgrund där den tilltalades medverkan kan, men inte måste, beaktas av domstolen vid straffmätningen eller påföljdsvalet. Hur systemet utformas påverkar både dess effektivitet och de risker som kan uppkomma.

Den utredning som ligger till grund för propositionen föreslår att det införs en ny strafflindringsgrund som ska beaktas av domstolen vid straffmätningen och påföljdsvalet. Av propositionen framgår att Åklagarmyndigheten ifrågasätter om förslaget kan förväntas leda till avsedda effektivitetsvinster. Åklagarmyndigheten förespråkar i stället en ordning som innefattar någon form av bundenhet för domstolen till åklagarens påföljdsyrkande, eftersom en sådan ordning ger bättre möjligheter att motivera den misstänkte att samarbeta med de brottsbekämpande myndigheterna. Några remissinstanser som i och för sig delar bedömningen att åklagaren inte ska kunna binda domstolen i påföljdsfrågan ställer sig också tveksamma till effektiviteten i det föreslagna systemet. Justitiekanslern påpekar att regleringen inte är förutsebar för den misstänkte eftersom det kommer att finnas en betydande osäkerhet i fråga om den strafflindring han eller hon i slutändan får.

Regeringen framhåller att ett system som medför att åklagaren kan binda domstolen vid en viss påföljd är främmande för den svenska rättsordningen och skulle innebära en mycket omfattande reform på det straffprocessuella området. Det finns enligt regeringen starka skäl för att även fortsättningsvis låta domstolen självständigt avgöra påföljdsfrågor.

Ett sådant skäl är att en förhandling i domstol är offentlig. En ordning där åklagaren kan binda domstolen i påföljdsfrågan riskerar att försvåra allmänhetens möjlighet till insyn i straffprocessen, vilket i sin tur riskerar att undergräva allmänhetens förtroende för rättssystemet. Regleringar som innebär att åklagaren kan binda domstolen i påföljdsfrågan är också sällsynta i ett europeiskt sammanhang. De internationella erfarenheterna talar emellertid för att även mindre långtgående system faktiskt tillämpas och ger effekt.

Regeringen pekar även på att det finns fördelar med att utgå från den befintliga regleringen och att ett system som ger domstolen möjlighet att vid straffmätningen beakta att gärningspersonen har medverkat i utredningen av

någon annans brott i stället för ett renodlat kronvitnesssystem inte aktualiserar samma problematik sett till likabehandlingsprincipen och brottsofferperspektivet. Utifrån dessa aspekter kan en sådan strafflindringsgrund på ett principiellt plan inte anses skilja sig från de befintliga strafflindringsgrunderna. Att bedömningen görs av domstolen inom ramen för rättsprocessen säkerställer att objektiva kriterier styr i vilka fall strafflindring bör medges. Om gärningspersonens medverkan endast kan beaktas av domstolen som en strafflindringsgrund uppkommer inte heller någon risk för att målsäganden inte ska kunna föra en skadeståndstalan i anledning av brottet.

Sammantaget anser regeringen att det är möjligt att skapa ett effektivt system för strafflindring vid utredningsmedverkan utan att ge åklagaren möjlighet att binda domstolen i påföljdsfrågan. Det bör därför införas en ny strafflindringsgrund som innebär att den tilltalades medverkan i utredningen av någon annans brott kan beaktas av domstolen vid straffmätningen.

Förutsättningarna för strafflindring

Regeringens förslag innebär att rätten vid straffmätningen, utöver brottets straffvärde, i skäligen omfattning ska beakta om den tilltalade har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av någon annans brott för vilket det föreskrivs ett minimistraff på fängelse i minst sex månader. Detsamma ska gälla uppgifter om försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott om gärningen är belagd med straff. Rätten ska i sådana fall få döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet, om det finns särskilda skäl för det. Vid valet av påföljd ska rätten fästa särskilt avseende vid att den tilltalade har medverkat i utredningen av någon annans brott. Det ska också vara möjligt att meddela påföljdseftergift.

För att strafflindring ska kunna komma i fråga bör den tilltalade i normalfallet ha lämnat en utförlig redogörelse för omständigheterna kring brottet. Det kan också handla om andra uppgifter som varit till betydande fördel för utredningen. Det kan t.ex. vara fråga om uppgifter om kontakter som den tilltalade har haft, utpekande av personer som kunnat lämna upplysningar om olika förhållanden eller anvisning av platser av betydelse, såsom var en försvunnen person, ett mordvapen, narkotika, sprängmedel eller skjutvapen finns. Att uppgifterna ska ha varit av väsentlig betydelse innebär dock inte ett krav på ett visst resultat som lagföring eller åtal.

Frågan om det finns anledning att medge strafflindring och i så fall i vilken utsträckning ska avgöras av domstolen efter en bedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet. Om den tilltalades medverkan är av sådan omfattning att en straffnedsättning kommer i fråga bör det enligt regeringen normalt sett göras en relativt påtaglig justering av påföljden.

Praktiska frågor vid utredningsmedverkan

Om en person förhörs i en annan förundersökning än den i vilken han eller hon är misstänkt, har personen enligt förslaget rätt att ha sin försvarare närvarande

om han eller hon medverkar i den utredningen på ett sådant sätt att straff-
lindring kan bli aktuellt. Försvaren ska, i den ordning som undersöknings-
ledaren bestämmer, få ställa frågor vid förhöret.

Om åklagaren anser att det vid påföljdsbedömningen finns skäl att beakta
att den tilltalade har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utred-
ningen av ett eget eller någon annans brott, ska åklagaren lämna ett förslag till
påföljd i stämmingsansökan. Åklagarens förslag till påföljd ska anges i domen.

Skärpta straff för falsk angivelse och falsk tillvitelse

Regeringen konstaterar att det finns en risk för att möjligheten till straff-
lindring vid medverkan till utredning av någon annans brott medför en ökad
benägenhet att lämna felaktiga uppgifter om att någon annan begått ett brott.
Det är därför viktigt att det finns väl avvägda straffbestämmelser som tar sikte
på sådana situationer. Enligt regeringen utgör straffbestämmelserna om falsk
tillvitelse och falsk angivelse ett tillräckligt skydd för de fall av oriktiga
utpekanden och liknande som kan uppkomma till följd av regleringen om
strafflindring vid utredningsmedverkan av någon annans brott. Det finns
således inte något behov av att utvidga eller justera det straffbara området för
dessa brott. Regeringen anser emellertid att beteckningarna för brotten falsk
tillvitelse och vårdslös tillvitelse bör moderniseras och föreslår att brotten i
stället ska betecknas falsk beskyllning respektive vårdslös beskyllning.

Regeringen anser också att det finns anledning att höja straffnivån för de
allvarligaste fallen av falsk angivelse och falsk beskyllning. I propositionen
föreslås därför att allvarliga fall av falsk angivelse och falsk beskyllning ska
få egna brottsbeteckningar, grov falsk angivelse och grov falsk beskyllning.
För båda brotten ska straffskalan vara fängelse i lägst sex månader och högst
fyra år. Det ska även införas egna brottsbeteckningar för ringa brott, ringa falsk
angivelse och ringa falsk beskyllning.

Vidare föreslås att det vid bedömningen av om en falsk angivelse eller en
falsk beskyllning är grov särskilt ska beaktas om angivelsen eller beskyll-
ningen avsett allvarlig brottslighet. När det gäller innebörden av uttrycket
allvarlig brottslighet kan enligt regeringen viss ledning hämtas från den
innebörd uttrycket avses ha vid gränsdragningen mellan mened och grov
mened. Det ska dock beaktas att minimistraffet för grov mened är betydligt
strängare än för grov falsk angivelse och grov falsk beskyllning. En falsk
angivelse eller falsk beskyllning bör därför kunna anses som grov även om
straffvärdet av den brottslighet som angivelsen eller beskyllningen avser
understiger fängelse i två år. Straffvärdet av den brottslighet som angivelsen
eller beskyllningen avser är bara en omständighet som kan beaktas vid
bedömningen om det varit fråga om allvarlig brottslighet. En helhetsbedöm-
ning ska alltid göras där exempelvis också karaktären av den brottslighet som
angivelsen eller beskyllningen avser kan beaktas.

Förbättrat skydd för vittnen

Regeringen föreslår att sekretess ska gälla hos en domstol för kontaktuppgifter till en enskild i ett brottmål, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men. Motsvarande sekretess ska gälla i ett tvistemål om enskilt anspråk i anledning av brott och i ett ärende som rör brott. Sekretessen ska inte gälla för uppgift som rör den som är tilltalad eller svarande.

Vidare föreslås att sekretess ska gälla hos en domstol i ett brottmål, tvistemål eller ärende för uppgift om var en enskild befinner sig som deltar i ett sammanträde inför rätten genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider men.

Regeringen föreslår även stärkt sekretess för uppgifter i utredningar där utländska skyddsidentiteter förekommer.

En förtydligad roll för domstolen i brottmålsprocessen

Rättens ansvar för materiell processledning

Vid huvudförhandlingen har rätten ett lagfäst ansvar för materiell processledning (46 kap. 4 § andra stycket och 51 kap. 17 § första stycket rättegångsbalken). Rätten ska se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver och att inget onödigt dras in i målet. Genom frågor och påpekanden ska rätten försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs.

Någon uttrycklig reglering finns dock inte för ansvaret under förberedelsen. Bestämmelsen om materiell processledning vid huvudförhandlingen anses emellertid analogt tillämplig under förberedelsen. En bestämmelse om rättens allmänna ansvar för förberedelsen infördes 2014 genom ett tillägg i 45 kap. 10 § tredje stycket rättegångsbalken. Där anges att rätten allt efter målets beskaffenhet ska verka för att målet förbereds så att huvudförhandlingen kan genomföras på ett ändamålsenligt sätt.

Regeringen konstaterar att de senaste årens utveckling med allt fler stora och komplicerade brottmål har medfört ökade krav på rätten att vidta aktiva förberedande åtgärder före huvudförhandlingen. Ett mål som inte är tillräckligt förberett när huvudförhandlingen inleds riskerar att ta längre tid än vad som är nödvändigt. I vissa fall kan oklarheter också leda till att huvudförhandlingen måste ställas in. Utdragna och inställda förhandlingar drabbar inblandade parter, vittnen och ombud negativt, ökar statens utgifter för rättsliga biträden och tar stora resurser i anspråk för både åklagarväsendet och domstolarna. Regeringen föreslår därför att det ska införas en uttrycklig reglering om rättens ansvar för materiell processledning under förberedelsen i brottmål. Rätten ska se till att inget onödigt dras in i målet samt genom frågor och påpekanden verka för att yrkanden och inställningar samt grunderna för dessa blir klarlagda och att parterna anger vilken bevisning de vill åberopa.

Rättens möjligheter att självmant komplettera förundersökningen och hämta in bevisning

I brottmål har rätten möjlighet att begära komplettering av förundersökningen och hämta in bevisning även utan att en part har begärt det. Av 45 kap. 11 § rättegångsbalken följer att tingsrätten kan förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen eller, om förundersökning inte har genomförts, genomföra en sådan om rätten bedömer att det behövs för att målet ska kunna slutföras i ett sammanhang vid huvudförhandlingen. Trots att utgångspunkten är att parterna ansvarar för bevisningen har rätten även möjlighet att på eget initiativ hämta in bevisning i mål om brott som hör under allmänt åtal (35 kap. 6 § rättegångsbalken). Enligt den utredning som ligger till grund för propositionen är det i dag ovanligt att rätten på eget initiativ vidtar åtgärder för att komplettera förundersökningen eller hämta in bevisning. I stället hanteras frågan normalt med stöd av materiell processledning.

Regeringen föreslår att rättens möjlighet att på eget initiativ förelägga åklagaren att komplettera eller genomföra en förundersökning ska tas bort. Ett sådant föreläggande från rätten ska i stället förutsätta att en part har framställt ett yrkande om det. En part som vill att en förundersökning genomförs eller kompletteras ska begära det hos rätten så snart som möjligt. Regeringen föreslår även att rättens möjlighet att självmant hämta in bevisning i mål om brott som hör under allmänt åtal ska tas bort.

Regeringen framhåller att det finns tydliga fördelar med en ordning där rätten inte på eget initiativ får begära komplettering av förundersökningen eller hämta in bevisning. De nuvarande möjligheterna för rätten att självmant begära komplettering eller hämta in bevisning kan ge upphov till tveksamheter kring rättens opartiskhet, inte minst eftersom det på förhand kan vara svårt att veta om en viss förundersökningsåtgärd eller ett nytt bevis kommer att vara till fördel för den tilltalade. Dessutom finns det ett värde i en tydlig ansvarsfördelning i brottmålsprocessen. Den föreslagna ordningen gäller i praktiken också redan i dag.

Av propositionen framgår vidare att några remissinstanser uttrycker oro för att tilltalade utan försvarare kan komma att drabbas negativt av förslaget och anser att nuvarande reglering behövs eftersom den fungerar som en skyddsmekanism och säkerställer principen om parternas likställdhet. Regeringen konstaterar att även med ett förtydligt ansvar för parterna att svara för utredningen och bevisningen i målet kvarstår rättens ansvar för processledning. I ansvaret för processledningen ligger ett krav på rätten att reda ut målet och på så sätt säkerställa en rättssäker prövning. En begränsning av rättens möjligheter att begära komplettering av utredningen och hämta in bevisning innebär inte någon begränsning av ansvaret för materiell processledning, t.ex. möjligheten att ställa klagörande frågor till parterna, även i sådana avseenden som kan ha betydelse för bedömningen av skuldfrågan. En rätt utövad materiell processledning utesluter många gånger behovet av att rätten agerar på eget initiativ. Genom förslaget om ett lagstadgat ansvar för materiell processledning under förberedelsen tydliggörs dessutom rättens

processledande ansvar ytterligare. Regeringen utgår från att domstolarna även fortsättningsvis kommer att vara särskilt uppmärksamma t.ex. när en tilltalad inte biträds av en försvarare och det därmed finns ett större behov än annars av aktiv materiell processledning. Om utredningen är ofullständig eller den bevisning som har lagts fram innehåller oklarheter ska åtalet ogillas. Detta är i sig en viktig rättssäkerhetsventil.

Med hänsyn till att kraven på en aktiv processledning gäller såväl i de stora som de mindre brottmålen och även i förhållande till målsäganden delar regeringen inte den oro som vissa remissinstanser ger uttryck för om att förslaget riskerar att påverka de mindre brottmålen och målsägande negativt. Regeringen framhåller i det sammanhanget att de nuvarande möjligheterna att begära komplettering av utredningen och hämta in bevisning används ytterst sällan.

Ikraftträdande

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2022. Enligt regeringen behövs det inte några övergångsbestämmelser.

Regeringens redovisning av riksdagens tillkännagivanden

Riksdagen har riktat två tillkännagivanden till regeringen om skärpt straff för övergrepp i rättsak (bet. 2018/19:JuU11, rskr. 2018/19:181 och bet. 2019/20:JuU26, rskr. 2019/20:258). Riksdagen har även riktat ett tillkännagivande till regeringen om att införa ett system med kronvittnen (bet. 2020/21:JuU25, rskr. 2020/21:289).

Genom de förslag som behandlas i propositionen anser regeringen att dessa tillkännagivanden är tillgodosedda och att de därmed är slutbehandlade.

Det kan nämnas att riksdagen nyligen riktade ännu ett tillkännagivande till regeringen om att införa ett system med kronvittnen (se vidare nedan under rubriken Tidigare riksdagsbehandling).

Motionerna

Delvis avslag på propositionen

I kommittémotion 2021/22:4489 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1 föreslår motionärerna att riksdagen ska avslå propositionen i den del som handlar om att den som medverkar i utredningen av någon annans brott ska kunna få ett lindrigare straff (s.k. kronvitnesssystem).

I samma motion yrkande 2 föreslås att riksdagen ska avslå propositionen i den del som handlar om att ta bort rättens möjlighet att på eget initiativ förelägga åklagaren att komplettera eller genomföra en förundersökning.

Definition av allvarlig brottslighet

Johan Forssell m.fl. (M) föreslår i kommittémotion 2021/22:4540 yrkande 3 att riksdagen ska anta regeringens förslag till lag om ändring i 15 kap. 1 § brottsbalken med den ändringen att ett menedsbrott som utgångspunkt bör kunna anses avse allvarlig brottslighet, och därmed ofta kunna anses som grovt, om straffvärdet av den brottslighet den avser når upp till eller överstiger fängelse i ett år och sex månader.

Skärpta straff för mened och skyddande av brottsling

Andreas Carlson m.fl. (KD) anför i kommittémotion 2021/22:4189 yrkande 41 att mened bör bestraffas hårdare än i dag. Enligt motionärerna bör straffskärpningar i första hand göras när det gäller minimistraffet.

I kommittémotion 2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 44 i denna del begärs skärpta straff för mened och skyddande av brottsling.

I kommittémotion 2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 1 anføres att straffskalorna för mened bör ses över i skärpande riktning.

Övergrepp i rättssak

I kommittémotion 2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att maximistraffet för grovt övergrepp i rättssak ska höjas till tio års fängelse. I kommittémotion 2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 3 anføres att minimistraffet för övergrepp i rättssak bör höjas till ett års fängelse och maxstraffet till fem års fängelse samt att grovt övergrepp i rättssak bör ha en straffskala på lägst fyra och högst femton års fängelse. Johan Hedin m.fl. (C) anser i kommittémotion 2021/22:3579 yrkande 72 att straffen för övergrepp i rättssak ska skärpas. Motionärerna vill dessutom att asperationsprincipen inte ska tillämpas vid övergrepp i rättssak, dvs. att påföljden för brottet inte ska påverkas med hänsyn till andra brott eller annan påföljd. Skärpt straff för övergrepp i rättssak efterfrågas även i kommittémotionerna 2021/22:2527 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 28 och 2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 44 i denna del samt i motionerna 2021/22:157 av Edward Riedl (M), 2021/22:573 av Jan Ericson (M) och 2021/22:1513 av Boriana Åberg (M) yrkande 2.

I kommittémotion 2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 3 föreslås att övergrepp i rättssak som riktar sig mot ett barn ska få en egen brottsrubricering med strängare straffskala.

I kommittémotion 2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5 anføres att det finns skäl att se över definitionen av övergrepp i rättssak så att hot och våld mot närstående till vittnen tydligt omfattas.

Andreas Carlson m.fl. (KD) begär i kommittémotion 2021/22:4618 yrkande 4 att de nya kvalifikationsgrunderna för grovt övergrepp i rättssak ska följas upp och utvärderas inom två år.

Strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott

I kommittémotion 2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande om att införa ett system med kronvittnen som innebär att en misstänkt som bistår de brottsbekämpande myndigheterna med värdefull information kan garanteras den straffreduktion som åklagaren erbjuder i utbyte mot samarbetet. En liknande begäran finns i kommittémotion 2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2.

I kommittémotion 2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 2 föreslås att Brottsförebyggande rådet (Brå) ska få i uppdrag att följa tillämpningen av den nya strafflindringsgrunden om utredningsmedverkan och rapportera sina slutsatser och eventuella rekommendationer till regeringen.

Tidigare riksdagsbehandling

Som redogjorts för ovan riktade riksdagen under våren 2019 och våren 2020 två tillkännagivanden till regeringen om skärpt straff för övergrepp i rättsak. Riksdagen riktade vidare under våren 2021 ett tillkännagivande till regeringen om att införa ett system med kronvittnen.

I mars 2022 föreslog utskottet att riksdagen på nytt skulle rikta ett tillkännagivande till regeringen om att införa ett system med kronvittnen (bet. 2021/22:JuU24). Utskottet anförde bl.a. följande (s. 70):

Riksdagen har efter förslag från utskottet tillkännagett för regeringen att ett system med kronvittnen bör utredas och införas. Som framgår ovan har Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring lämnat förslag som innebär att det ska införas en möjlighet till strafflindring för den som medverkar till utredning av någon annans brottslighet, och regeringen har nyligen beslutat om en lagrådsremiss. Som framgår ovan anser Lagrådet att det är ytterst tveksamt om fördelarna med ett kronvitnesssystem överväger nackdelarna. Utskottet delar dock inte denna uppfattning utan anser att fördelarna överväger nackdelarna. Det är därför angeläget att regeringen så snart som möjligt fullföljer lagstiftningsarbetet och återkommer till riksdagen med ett lagförslag som innebär att en sådan möjlighet införs.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:216).

En motion om skärpt straff för mened behandlades av utskottet i betänkande 2020/21:JuU24. Motionen avstyrktes med hänvisning till att en utredning hade tillsatts i frågan (bet. 2020/21:JuU24 s. 54). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:344).

Ett motionsyrkande om en särskild brottsrubricering för övergrepp i rättsak mot barn behandlades av utskottet i betänkande 2019/20:JuU26. Utskottet fann med hänsyn till de nuvarande bestämmelserna i 29 kap. brottsbalken och den pågående utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring inte skäl att ta något initiativ i frågan (s. 58). Motionsyrkandet avstyrktes och riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:258). Ett motsvarande motionsyrkande behandlades av utskottet i betänkande 2020/21:JuU24. Utskottet vidhöll sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte motionen. Riksdagen följde

utskottets förslag (rskr. 2020/21:344). Utskottet har därefter behandlat ett liknande motionsyrkande förenklat (2021/22:JuU23).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttalat är det mycket angeläget att bekämpa den grova organiserade brottsligheten. En avgörande del av detta är att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Bekämpningen av den grova organiserade brottsligheten är också beroende av att vittnen vågar medverka i rättsprocesserna och att den tystnadskultur som har skapats gentemot rättsväsendet kan brytas. Med hänsyn till de senaste årens utveckling mot en allt grövre gängbrottslighet och vikten av att upprätthålla förtroendet för rättsväsendet finns det, som regeringen också anför, ett behov av att vidta åtgärder för att stärka rättsprocessen och öka lagföringen. Som framgår ovan har riksdagen också efterfrågat åtgärder i form av skärpta straff för övergrepp i rättssak och införandet av ett kronvitnesssystem.

Utskottet ser därför positivt på att regeringen nu har överlämnat ett lagförslag som bl.a. innebär att den som medverkar i utredningen av någon annans brott ska kunna få ett lindrigare straff, samtidigt som straffet för olika former av falska anklagelser skärps, och att övergrepp i rättssak, grova fall av mened och skyddande av brottsling ska kunna leda till betydligt strängare straff.

När det gäller domstolens roll i brottmålsprocessen delar utskottet regeringens uppfattning att det finns tydliga fördelar med en ordning där rätten inte på eget initiativ får begära komplettering av förundersökningen eller hämta in bevisning. Av propositionen framgår dessutom att den föreslagna ordningen i praktiken gäller redan i dag. Mot den bakgrunden anser utskottet, i likhet med regeringen, att rättens möjligheter att självant begära komplettering av förundersökningen och hämta in bevisning i mål om brott som hör under allmänt åtal bör tas bort.

Sammantaget anser utskottet att regeringens lagförslag har fått en väl avvägd utformning och att de bör antas av riksdagen. Därmed avstyrker utskottet motion 2021/22:4489 (V) yrkandena 1 och 2.

När det gäller innebörden av uttrycket allvarlig brottslighet i bestämmelsen om mened i 15 kap. 1 § andra stycket brottsbalken är utskottet emellertid av en annan uppfattning än regeringen. I propositionen anges att ett menedsbrott som utgångspunkt bör kunna anses avse allvarlig brottslighet, och därmed ofta kunna anses som grovt, om straffvärdet av den brottslighet den avser når upp till eller överstiger två års fängelse. Som framgår ovan anser Ekobrottsmyndigheten att det bör räcka med ett straffvärde på minst ett år och sex månader för att ett brott ska bedömas som allvarligt. I synnerhet när det gäller ekobrott, men även vid brott som grov misshandel och andra våldsbrott, är det enligt Ekobrottsmyndigheten inte ovanligt att den utdömda påföljden stannar vid fängelse i ett år och sex månader. Utskottet delar den uppfattningen och anser därför att riksdagen ska anta regeringens förslag till lag om ändring i 15 kap. 1 § brottsbalken med den ändringen att ett menedsbrott som utgångspunkt bör

kunna anses avse allvarlig brottslighet, och därmed ofta kunna anses som grovt, om straffvärdet av den brottslighet den avser når upp till eller överstiger fängelse i ett år och sex månader. Detta kräver inte någon ändring i den föreslagna lagtexten. Utskottet tillgodoser därmed motion 2021/22:4540 (M) yrkande 3, och avstyrker motionen.

Det sagda innebär att utskottet tillstyrker propositionen i de delar som behandlas i betänkandet. Utskottet återkommer nedan till några av de frågor som tas upp i propositionen.

Genom de nu föreslagna lagändringarna får motionerna 2021/22:157 (M), 2021/22:573 (M), 2021/22:1513 (M) yrkande 2, 2021/22:2527 (SD) yrkande 28 och 2021/22:4189 (KD) yrkande 41, som rör skärpta straff för mened och övergrepp i rättsak, anses vara i huvudsak tillgodosedda. Även motion 2021/22:3974 (L) yrkande 44 får anses tillgodosett i de delar det gäller skärpta straff för övergrepp i rättsak och skyddande av brottsling. Motionsyrkandena avstyrks.

När det gäller straffet för mened konstaterar utskottet att de föreslagna förändringarna i kvalifikationsgrunderna för grov mened kan förväntas leda till att straffskalan för det grova brottet används i större utsträckning än i dag och att en sådan effekt av förslagen innebär en avsevärd höjning av straffet för de allvarligare formerna av mened. Vidare har skärpningar av straffskalorna för de olika graderna av mened övervägts inom ramen för lagstiftningsärendet. Utskottet delar regeringens bedömning att några sådana förändringar inte bör göras och finner därför inte skäl att ta initiativ till en ny översyn av straffskalorna för mened. Därmed avstyrker utskottet motionerna 2021/22:3974 (L) yrkande 44 i denna del och 2021/22:4484 (L) yrkande 1.

Mot bakgrund av att utskottet anser att lagförslaget om övergrepp i rättsak har fått en väl avvägd utformning finner utskottet inte skäl att ställa sig bakom det som anförs i motionerna 2021/22:4540 (M) yrkande 4 och 2021/22:4618 (KD) yrkande 3 om skärpta straffskalor för övergrepp i rättsak. Utskottet är inte heller berett att ställa sig bakom förslaget i motion 2021/22:3579 (C) yrkande 72 om att asperationsprincipen inte ska tillämpas vid övergrepp i rättsak. Motionsyrkandena avstyrks.

Utskottet, som utgår från att regeringen kommer att följa upp tillämpningen av de föreslagna straffskärpningarna, ser vidare inget behov av ett sådant tillkännagivande om uppföljning och utvärdering av kvalifikationsgrunderna för grovt övergrepp i rättsak som föreslås i motion 2021/22:4618 (KD) yrkande 4. Motionsyrkandet avstyrks.

När det gäller motionsyrkandet om en särskild brottsrubricering för övergrepp i rättsak mot barn finner utskottet att nuvarande bestämmelser i 29 kap. 2 § brottsbalken innebär att rätten redan i dag som en försvårande omständighet särskilt ska beakta om brottet riktas mot ett barn. Utskottet finner mot denna bakgrund inte skäl att ta något initiativ med anledning av motion 2021/22:4484 (L) yrkande 3. Därmed avstyrker utskottet motionsyrkandet.

I motion 2021/22:4540 (M) yrkande 5 anförs att det finns skäl att se över definitionen av övergrepp i rättsak så att hot och våld mot närstående till

vittnen tydligt omfattas. Regeringen framhåller i propositionen att när det gäller vittnen och andra förhörspersoner är det tillräckligt för straffansvar att det varit fråga om en gärning som medför lidande, skada eller olägenhet eller hot om en sådan gärning. Det kan då handla även om brottslighet som riktar sig mot någon annan än förhörspersonen. Mot denna bakgrund saknas enligt utskottets uppfattning skäl för riksdagen att göra något sådant tillkännagivande som föreslås i motionen. Utskottet avstyrker motionsyrkandet.

Som framgår ovan kan ett system med straffflinring vid medverkan i utredningen av någon annans brott utformas på olika sätt. Även om utskottet ställt sig bakom regeringens förslag anser utskottet att det finns vissa brister som bör åtgärdas. En sådan brist är att det inte finns någon möjlighet för åklagaren att lämna ett för domstolen bindande erbjudande när han eller hon förhandlar med ett potentiellt kronvittne. Åklagaren kan alltså inte lämna några garantier för att hans eller hennes förslag till straffreduktion också kommer att accepteras av rätten. Detta innebär att en misstänkt som bistår brottsbekämpande myndigheter med kritisk information löper en påtaglig risk att göra det utan att i slutändan få den straffflinring som åklagaren har föreslagit. Det kronvittnessystem som regeringen föreslår riskerar därför att bli ett slag i luften i arbetet med att krossa den organiserade brottsligheten. Det kommer helt enkelt inte att finnas tillräckligt starka incitament för misstänkta att lämna kritisk information. Utskottet anser mot den bakgrunden att ett kronvittnessystem ska införas som innebär att en misstänkt som bistår de brottsbekämpande myndigheterna med värdefull information kan garanteras den straffreduktion som åklagaren erbjuder i utbyte mot samarbetet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2021/22:4540 (M) yrkande 1 och 2021/22:4618 (KD) yrkande 2.

Utskottet förutsätter att regeringen noggrant följer tillämpningen av den föreslagna straffflindringsgrunden om utredningsmedverkan och ser därför inte något skäl för ett sådant tillkännagivande som föreslås i motion 2021/22:4550 (SD) yrkande 2 om att ge Brå i uppdrag att följa utvecklingen. Därmed avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Avslutningsvis har utskottet inte något att invända mot regeringens redovisning av riksdagens tillkännagivanden. Även riksdagens senaste tillkännagivande om att införa ett system med kronvittnen (bet. 2021/22:JuU24, rskr. 2021/22:216) får anses tillgodosett genom förslagen i propositionen.

Resning till nackdel för den tilltalade

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om resning till nackdel för den tilltalade.

Jämför reservation 13 (M, SD, KD).

Motionen

Andreas Carlson m.fl. (KD) anser i kommittémotion 2021/22:4618 yrkande 5 att det bör införas en bestämmelse om resning till nackdel för den tilltalade om domstolen på felaktiga grunder har satt ned straffet med anledning av hans eller hennes utredningsmedverkan.

Propositionen

Regeringen föreslår att det i 29 kap. 5 a § brottsbalken ska införas en bestämmelse om strafflindring vid utredningsmedverkan.

Lagrådet har lyft frågan om hur de situationer ska hanteras där det först efter lagföringstidpunkten visar sig att de uppgifter som föranlett strafflindring ska värderas på ett annat sätt. Uppgifterna kan ha visat sig vara viktiga för arbetet med att klara upp den brottslighet som de avsåg, varför en påföljdsreduktion borde ha kommit i fråga. Det kan också vara så att en påföljdsreduktion har getts med stöd av 29 kap. 5 a §, varefter det visar sig att reduktionen var obefogad eller i vart fall för stor. Lagrådet konstaterar att möjligheten till resning inte är tillräcklig för att täcka in alla de situationer som kan bli aktuella och att en möjlighet vore att skapa en regel liknande de som finns i 34 kap. 6 § och 38 kap. 2 a § för dessa fall.

Regeringen konstaterar att möjligheterna att ompröva en dom som fått laga kraft är begränsade. I vissa fall kan resning beviljas i ett mål när det i efterhand framkommit nya omständigheter eller ny bevisning (58 kap. rättegångsbalken). Det finns också bestämmelser som gör det möjligt att ta upp påföljdsfrågan till förnyad prövning under vissa förutsättningar (se 34 och 38 kap. brottsbalken).

Om någon har dömts till påföljd utan att bestämmelserna om strafflindring i 29 kap. brottsbalken har beaktats och ny bevisning gör det sannolikt att en sådan bestämmelse varit tillämplig kan det bli aktuellt med resning till fördel för den tilltalade (se rättsfallet NJA 2002 s. 619). Det är dock inte möjligt att bevilja resning till nackdel för en tilltalad om domstolen på felaktiga grunder har satt ned straffet med anledning av hans eller hennes utredningsmedverkan.

Regeringen bedömer att det inte finns tillräckligt starka skäl för att göra ett avsteg från orubblighetsprincipen och införa en särskild bestämmelse om resning till nackdel för en tilltalad i dessa fall. Alternativet att införa andra regler som gör det möjligt att efter laga kraft ändra en påföljd i aktuella

situationer kräver överväganden som enligt regeringen inte kan göras i detta sammanhang. Något sådant förslag lämnas därför inte.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det inte finns tillräckligt starka skäl för att göra ett avsteg från orubblighetsprincipen och införa en sådan bestämmelse om resning till nackdel för den tilltalade som efterfrågas i motion 2021/22:4618 (KD) yrkande 5. Motionsyrkandet avstyrks.

Anonyma vittnen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om att införa ett system med anonyma vittnen.

Jämför reservation 14 (M, SD, KD).

Motionerna

I kommittémotion 2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2 begärs att ett system med anonyma vittnen ska införas. Enligt motionärerna skulle möjligheten att vittna anonymt vara ett viktigt verktyg i kampen mot den grova organiserade brottsligheten. En motsvarande begäran finns i kommittémotion 2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1.

I kommittémotion 2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 1 anförs att regeringen bör tillsätta en ny utredning om anonyma vittnen och att det av utredningsdirektiven uttryckligen bör framgå att ett förslag om anonyma vittnesmål ska presenteras.

Propositionen

Med anonyma vittnen avses vittnen vars identitet inte är känd för den misstänkte eller tilltalade. I Sverige är det inte möjligt för ett vittne att lämna uppgifter anonymt under rättegången. En särskild reglering som möjliggör anonyma vittnesmål finns dock för tjänstemän inom Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Försvarsmakten som har en kvalificerad skyddsidentitet.

I propositionen anges att en möjlighet att vittna anonymt skulle utgöra en principiellt sett omvälvande förändring av den svenska processordningen. Det skulle inskränka den grundläggande principen om att den tilltalade ska ha full insyn i de omständigheter som läggs till grund för en fällande dom. Det skulle potentiellt också kunna komma i konflikt med rätten till en rättvis rättegång. Med hänsyn till detta är en given utgångspunkt för en reglering som tillåter anonyma vittnen att den endast skulle bli aktuell vid särskilt allvarliga brott. Vidare skulle krävas att anonymiteten fyller en reell funktion på så sätt att

anonymiteten skyddar vittnet i det enskilda fallet. Anonyma vittnesmål skulle alltså huvudsakligen kunna lämnas av personer som helt saknar anknytning till brottet och vars identitet inte heller kommer att avslöjas genom de uppgifter han eller hon har att lämna om sina iakttagelser.

Enligt regeringen bör en reglering om anonyma vittnen införas endast om starka skäl talar för det. Det måste med någon form av säkerhet kunna påvisas att regleringen är nödvändig för att skydda särskilt utsatta vittnen från hot och våld och bidra till att de i större utsträckning vågar lämna uppgifter som leder till att utredningen av allvarliga brott förbättras och att fler skyldiga lagförs för sådana brott.

Regeringen framhåller att det generellt sett framstår som att regleringar om anonyma vittnen i andra länder tillämpas endast i särskilda undantagsfall. När det gäller regleringarna i de nordiska länderna tillämpas dessa extremt sällan. Företrädare för de nordiska länderna har som skäl för detta pekat på ett antal faktorer. Till att börja med blir anonyma vittnesmål i regel endast aktuellt när det är fråga om s.k. tillfällighetsvittnen, och sådana vittnen är förhållandevis ovanliga vid grov brottslighet. Dessutom finns det i dessa fall sällan en tillräckligt tydlig risk för vittnets säkerhet. Även om domstolen skulle besluta att hålla ett vittnes identitet dold kan några garantier aldrig ges för att vittnets identitet inte röjs, vilket också tycks bidra till den begränsade tillämpningen.

Om ett system med anonyma vittnen skulle införas i Sverige finns det enligt regeringen skäl att anta att det skulle utformas och fungera på ett liknande sätt som i de övriga nordiska länderna. Det kan dessutom antas att effektiviteten i en reglering med anonyma vittnen förutsätter att vittnen får besked om huruvida de kan vara anonyma redan under förundersökningen, och då helst i ett tidigt skede av brottsutredningen. Enligt regeringen framstår det som i princip uteslutet att polis och åklagare i ett tidigt skede av förundersökningen ska kunna lämna en garanti till vittnen om anonymitet. Detta kan i allmänhet förväntas begränsa viljan hos vittnen att medverka i utredningar om allvarliga brott trots en möjlighet till anonymitet. Ett system med anonyma vittnen skulle således endast vara tillämpligt i exceptionella fall.

Regeringen påpekar vidare att själva förekomsten av en reglering om anonyma vittnen potentiellt skulle kunna skapa en förväntan hos vittnen som känner obehag inför vittnessituationen att få vittna anonymt. Det finns således en risk att benägenheten att vittna på ett generellt plan skulle minska om anonyma vittnen infördes. Den omständigheten att det endast i särskilda undantagssituationer skulle vara aktuellt att tillåta ett vittne att lämna sina uppgifter anonymt talar också mot att ett system med anonyma vittnen delvis skulle kunna lösa de problem med tystnadskulturer som finns i framför allt kriminella miljöer. Att ett sådant system i någon märkbar utsträckning skulle leda till en ökad lagföring för grova brott kan också ifrågasättas eftersom vittnesuppgifter som lämnats anonymt i regel har ett lågt bevisvärde. Till detta kommer att det kan antas bli svårt att utforma ett system med anonyma vittnen som inte försämrar en misstänkts eller tilltalads rättssäkerhet.

Sammantaget delar regeringen utredningens och en klar majoritet av remissinstansernas bedömning att det inte finns tillräckligt starka skäl för att införa ett system med anonyma vittnen. Med beaktande av den gedigna genomlysning av frågan som utredningen gjort finns det inte heller skäl att utreda frågan ytterligare.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med att utskottet våren 2019 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att utreda möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt (bet. 2018/19:JuU12 s. 66 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:169). I regeringens återrapportering av vissa tillkännagivanden som gäller rättsväsendet i 2022 års budgetproposition anges att tillkännagivandet är tillgodosett och slutbehandlat (prop. 2021/22:1 utg.omr. 4 s. 39). Utskottet hade inget att invända mot regeringens redovisning (bet. 2021/22:JuU1 s. 40).

I samband med att utskottet våren 2021 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2020/21 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt (bet. 2020/21:JuU25 s. 78). Ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverade sig mot förslaget. Reserverna ansåg att det pågående utredningsarbetet inte borde föregripas och var därför inte beredda att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande (s. 121). Riksdagen biföll reservationen (rskr. 2020/21:289).

Motioner om att införa ett system med anonyma vittnen behandlades också nyligen av utskottet i betänkande 2021/22:JuU24. Utskottet konstaterade att regeringen i lagrådsremissen En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring gör bedömningen att det inte finns tillräckligt starka skäl för att införa ett sådant system och att det inte heller finns skäl att utreda frågan ytterligare. Utskottet delade regeringens bedömning och avstyrkte motionerna (s. 70). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2021/22:216).

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det inte finns tillräckligt starka skäl för att införa ett system med anonyma vittnen och att det inte heller finns skäl att utreda frågan ytterligare. Därmed avstyrker utskottet motionerna 2021/22:4540 (M) yrkande 2, 2021/22:4550 (SD) yrkande 1 och 2021/22:4618 (KD) yrkande 1.

Ytterligare åtgärder för att stärka rättsprocessen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om falska uppgifter som lämnas under en förundersökning och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att införa ett nytt brott om hindrande av rättvisa.

Jämför reservation 15 (S, V) och 16 (KD, L) samt det särskilda yttrandet (SD).

Motionerna

I kommittémotionerna 2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 3 och 2021/22:2528 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 27 föreslås att det ska bli straffbart att ljuga i ett polisförhör.

I kommittémotion 2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 31 begärs ett tillkännagivande om att skyddande av brottsling ska kunna omfatta fler situationer. Det borde även omfatta sådana situationer där någon, till förmån för den som är misstänkt eller dömd för ett brott, under polisförhör eller på något annat sätt under en brottsutredning, lämnar falska uppgifter som kan påverka bevisläget. Liknande förslag finns i kommittémotionerna 2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 40, 2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 43 och 2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 2.

I kommittémotion 2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 4 föreslås att det ska införas ett nytt brott om hindrande av rättvisa som kompletterar bestämmelserna i 15 och 17 kap. brottsbalken. Det nya brottet ska bl.a. omfatta den som på något annat sätt än genom övergrepp i rättsak hindrar en rättvis domstolsprocess, t.ex. genom att betala ett vittne.

Bakgrund

I 15 och 17 kap. brottsbalken finns bestämmelser om bl.a. mened, falsk angivelse, falsk tillvitelse, övergrepp i rättsak och skyddande av brottsling. En närmare redogörelse för innehållet i bestämmelserna och de lagändringar som nu föreslås finns ovan i avsnittet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.

Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring har övervägt behovet av lagändringar när det gäller vittnesuppgifter som lämnas under förundersökningen (SOU 2021:35). Sådana uppgifter kan lämnas innan åtal har väckts eller då brottmålet behandlas i domstol. Frågan har uppkommit i anledning av utgången i rättsfallet NJA 2019 s. 294, där Högsta domstolen slog fast att det inte är straffbart såsom skyddande av brottsling att i polisförhör

lämna falska uppgifter till förmån för någon som är misstänkt eller dömd för ett brott, när det endast kan påverka bevisläget mot den personen. Straffansvar kan endast komma i fråga om vittnet har lämnat uppgifterna under ed.

I 23 kap. 13 § rättegångsbalken finns en möjlighet att hålla vittnesförhör under förundersökningen. Ett sådant förhör får hållas bl.a. om någon i förhör vägrar att yttra sig om en omständighet som är av vikt för utredningen eller när det i annat fall är av synnerlig vikt för utredningen att någon som är skyldig att vittna i målet hörs som vittne redan under förundersökningen. För att hålla ett sådant förhör måste förundersökningen ha kommit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet. I utredningen anförs att bestämmelsen är avsedd att tillämpas i undantagsfall och den används mycket sällan. Åklagarmyndigheten har bl.a. uppgett att när det gäller den misstänktes vittnen åberopas de ofta så sent i utredningen att det inte finns något att vinna på att under förundersökningen hålla ett vittnesförhör. Det kan, enligt myndigheten, också medföra negativa konsekvenser för brottsutredningen eftersom den misstänkte har rätt att närvara vid förhöret.

Utredningen anser att det inte finns skäl att ändra bestämmelsen i 23 kap. 13 § rättegångsbalken. Att i större utsträckning utnyttja möjligheterna som den ger att hålla vittnesförhör under förundersökningen torde i vissa fall kunna utgöra ett verktyg i utredningar om brott som begås inom ramen för kriminella nätverk. Detta gäller särskilt i fall där den misstänkte åberopat ett vittne som är av avgörande betydelse för utredningen, t.ex. ett alibivittne. Om en person lämnar falska uppgifter i polisförhör efter det att åtal har väckts kan han eller hon, som regel, höras under straffansvar i domstol. När det gäller oriktiga uppgifter som lämnas efter hovrättens dom har sådana, med hänsyn till de högst begränsade möjligheterna att få prövningstillstånd i Högsta domstolen, mycket liten möjlighet att påverka utgången i målet. Utredningen anser därför att det inte finns anledning att skapa en särskild bestämmelse för just den situationen.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motioner om falska uppgifter i polisförhör, bl.a. våren 2020 (bet. 2019/20:JuU25 s. 161 f.). Utskottet uttryckte då viss förståelse för det som anfördes i motionerna om att falska uppgifter i polisförhör försvårar brottsutredningar. Mot bakgrund av att en utredning hade tillsatts, som bl.a. fått i uppdrag att utreda behovet av ändringar när det gäller vittnesuppgifter som lämnas under en förundersökning, var utskottet dock inte berett att ställa sig bakom förslagen. Motionsyrkandena avstyrktes och riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:256). Liknande yrkanden behandlades genom förenklad beredning i förra årets betänkande om polisfrågor (bet. 2020/21:JuU23).

Motioner om falska uppgifter i polisförhör har även behandlats av utskottet i samband med beredningen av motioner om straffrättsliga frågor, senast i betänkande 2020/21:JuU24. Med hänsyn till den utredning som tillsatts i

frågan ansåg utskottet att motionen fick anses i huvudsak tillgodosedd (s. 54). Motionen avstyrktes och riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:344).

Utskottets ställningstagande

Efter ett avgörande i Högsta domstolen är det fastställt att det inte är straffbart som skyddande av brottsling att i polisförhör lämna falska uppgifter till förman för någon som är misstänkt eller dömd för ett brott, när det endast kan påverka bevisläget mot den personen. Straffansvar kan endast komma i fråga om vittnet har lämnat uppgifterna under ed.

Att polisen har tillgång till vittnen är avgörande för att brottsutredningar ska kunna få ett bra resultat. Ofta har polisen nytta av att vittnen berättar fritt om sådant som de är osäkra på eller bara antar, samtidigt som det kan försvåra utredningsarbetet med vittnen som ljuger eller vilseleder polisen under en förundersökning, t.ex. för att skydda andra personer. Utskottet anser att det är djupt otillfredsställande om lögnen i polisförhör inte kan motverkas på ett effektivt sätt. Det bör därför utredas om skyddande av brottsling ska kunna omfatta fler situationer än i dag. Brottet bör t.ex. omfatta sådana situationer där någon, till förman för den som är misstänkt eller dömd för ett brott, under polisförhör eller på något annat sätt under en brottsutredning, lämnar falska uppgifter som kan påverka bevisläget. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2021/22:3579 (C) yrkande 31, 2021/22:3974 (L) yrkande 43, 2021/22:4189 (KD) yrkande 40 och 2021/22:4484 (L) yrkande 2 samt tillstyrker delvis motionerna 2021/22:2528 (SD) yrkande 27 och 2021/22:4550 (SD) yrkande 3.

Utskottet är däremot inte berett att ställa sig bakom förslaget i motion 2021/22:4484 (L) yrkande 4 om att införa ett nytt brott om hindrande av rättvisa. Motionsyrkandet avstyrks.

Reservationer

1. Strafflindring vid medverkan i utredningen av någon annans brott, punkt 1 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 23 kap. 10 §, 30 kap. 5 § och 45 kap. 4 §,

2. lag om ändring i brottsbalken i de delar det avser 29 kap. 5, 5 a och 6 §§ samt 30 kap. 4 §.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4489 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1 och avslår proposition 2021/22:186 punkterna 1 och 2, båda i denna del.

Ställningstagande

Frågan om huruvida ett system med kronvittnen ska införas har behandlats i ett flertal utredningar, men något förslag har tidigare inte lagts fram eftersom nackdelarna har bedömts överväga fördelarna. Särskilda strafflindringsregler för kronvittnen har bl.a. ansetts vara något som är främmande för svensk rätts-tradition.

Redan i dag kan medverkan i utredningen av någon annans brott ge strafflindring i vissa situationer. Jag kan därför inte se behovet av en ny strafflindringsgrund. Däremot ser jag uppenbara risker med ett kronvitnesssystem. Oriktiga uppgifter kan t.ex. komma att lämnas i större utsträckning än i dag. Detta påverkar bevisvärderingen negativt och ökar risken för felaktiga domar. Vidare kan den som lämnar uppgifter utsättas för repressalier. Den situation som nu råder, där kriminella grupperingar använder skjutvapenvåld i hämnsyfte, riskerar därmed att förvärras.

Flera av remissinstanserna ifrågasätter också förslaget. Justitiekanslern menar t.ex. att det inte blir förutsebart för den misstänkte i vilken utsträckning utredningsmedverkan i slutändan kommer att leda till strafflindring. Vissa remissinstanser ifrågasätter om förslaget kommer att få avsedd effekt och menar att det är förenat med potentiella risker, som t.ex. risken för att lika-behandlingsprincipen och brottsofferperspektivet åsidosätts. Vidare skriver Lagrådet i sitt yttrande att det sammantaget framstår som ytterst tveksamt om fördelarna med att införa ett kronvitnesssystem överväger nackdelarna. Lagrådet avråder därför från att genomföra förslaget. Jag anser att det är

anmärkningsvärt att regeringen, trots Lagrådets yttrande, väljer att gå vidare med förslaget.

Mot denna bakgrund anser jag att riksdagen bör avslå regeringens proposition i den del som handlar om att den som medverkar i utredningen av någon annans brott ska kunna få ett lindrigare straff.

2. Rättens möjlighet att förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen, punkt 2 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken i de delar det avser 45 kap. 11 § och 51 kap. 12 §.

Därmed bifaller riksdagen motion 2021/22:4489 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 2 och avslår proposition 2021/22:186 punkt 1 i denna del.

Ställningstagande

Regeringen föreslår att rättens möjlighet att på eget initiativ förelägga åklagaren att komplettera eller genomföra en förundersökning ska tas bort. Några remissinstanser avstyrker förslaget och anför att tilltalade utan försvarare kan drabbas negativt, däribland Hovrätten över Skåne och Blekinge som anser att nuvarande reglering behövs för att säkerställa principen om parternas likställighet. Civil Rights Defenders anför bl.a. att domarens ansvar för att saken blir tillräckligt utredd har fungerat som en skyddsmekanism för den tilltalade, särskilt i de fall den tilltalade är särskilt sårbar eller om den tilltalade inte har en försvarare. Brottsofferjouren anser att brottsoffer kan påverkas negativt av förslaget eftersom målsäganden blir mer beroende av den enskilda åklagarens insats och fler fall riskerar att ogillas.

Jag delar dessa remissinstansers uppfattning och anser att riksdagen bör avslå regeringens proposition i den del som handlar om att ta bort rättens möjlighet att på eget initiativ förelägga åklagaren att komplettera eller genomföra en förundersökning.

3. Övriga ändringar i rättegångsbalken och brottsbalken, punkt 3 – motiveringen (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Martin Marmgren (MP), Anna Wallentheim (S) och Malin Björk (C).

Ställningstagande

När det gäller innebörden av uttrycket allvarlig brottslighet i bestämmelsen om mened i 15 kap. 1 § andra stycket brottsbalken instämmer vi i regeringens bedömning att ett straffvärde om två år är en ändamålsenlig avgränsning att använda som utgångspunkt och att det finns ett värde i att anknyta till vad som avses med uttrycket allvarligt brott i andra sammanhang. Vi är därmed inte beredda att ställa oss bakom förslaget i motion 2021/22:4540 (M) yrkande 3 om att riksdagen genom ett motivuttalande ska ändra innebörden av uttrycket allvarlig brottslighet så att utgångspunkten i stället ska vara att brottsligheten ska anses allvarlig om straffvärdet når upp till eller överstiger ett år och sex månader. Vi anser således att riksdagen inte ska tillgodose motionsyrkandet.

4. Straffskalorna för mened, punkt 5 (L)

av Juno Blom (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 44 i denna del och

2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 1.

Ställningstagande

Jag är kritisk till att regeringen inte lägger fram något förslag om skärpta straffskalor för mened. Visserligen görs ett välkommet förtydligande av kvalifikationsgrunderna för grov mened, vilket gör att fler brott sannolikt kommer att klassificeras som grova. Det är dock inte detsamma som att de brott som bedöms som grova kommer att ge strängare straff än i dag. På denna punkt finns det tydliga brister i propositionen.

Med tanke på menedsbrottets allvarliga karaktär anser jag att det bör övervägas att helt ta bort bötesstraffet ur straffskalan, även för ringa brott. Även minimistraffet för mened av normalgraden, som i dag är fjorton dagars fängelse, bör kunna höjas. Mot denna bakgrund bör straffskalorna för mened ses över i skärpande riktning.

5. Skärpt straff för övergrepp i rättssak, punkt 6 (SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD), Tobias Andersson (SD) och Ingemar Kihlström (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 3 och

bifaller delvis motion

2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4.

Ställningstagande

Vi välkomnar att regeringen vill höja straffet för övergrepp i rättssak men är inte nöjda med de straffskalor som regeringen föreslår. Vi anser att minimistraffet för övergrepp i rättssak av normalgraden bör höjas till ett års fängelse och maxstraffet till fem års fängelse. Minimistraffet för grovt övergrepp i rättssak bör höjas från två till fyra års fängelse och maxstraffet från åtta till femton års fängelse. Vi anser vidare att det grova brottet särskilt ska inriktas på organiserad brottslighet.

6. Skärpt straff för övergrepp i rättssak, punkt 6 (M)

av Johan Forssell (M), Louise Meijer (M) och Ellen Juntti (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och

bifaller delvis motion

2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 3.

Ställningstagande

Att använda våld, hot eller annat för att påverka vittnen eller andra förhörspersoner till att ändra sina berättelser eller ljuga är ett allvarligt brott. I förlängningen är det ett hot mot hela rättssystemet. Regeringens förslag innebär att

straffskalan för grovt övergrepp i rättssak lämnas oförändrad. Även straffskalan för grovt brott bör dock justeras för att särskilt markera brottets allvar. Vi anser därför att maximistraflet för grovt övergrepp i rättssak bör höjas till fängelse i tio år.

7. Tillämpning av asperationsprincipen vid övergrepp i rättssak, punkt 7 (M, C, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Louise Meijer (M), Ellen Juntti (M), Ingemar Kihlström (KD) och Malin Björk (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen delvis motion
2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 72.

Ställningstagande

Vi välkomnar regeringens förslag till ändringar i bestämmelsen om övergrepp i rättssak som innebär att brottet ska kunna leda till strängare straff. Det finns emellertid även anledning att se över möjligheterna att påföljden för övergrepp i rättssak inte ska reduceras med hänsyn till asperationsprincipen, dvs. att påföljden för övergrepp i rättssak inte ska påverkas med hänsyn till andra brott eller annan påföljd.

8. Uppföljning av kvalifikationsgrunderna för grovt övergrepp i rättssak, punkt 8 (M, KD, L)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Louise Meijer (M), Ellen Juntti (M), Juno Blom (L) och Ingemar Kihlström (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 4.

Ställningstagande

Vi anser att de nya kvalifikationsgrunderna för grovt övergrepp i rättssak ska följas upp och utvärderas inom två år för att se om de har fått avsedd effekt.

9. Övergrepp i rättssak mot barn, punkt 9 (L)

av Juno Blom (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 3.

Ställningstagande

Det är ett påtagligt problem att barn och unga hotas så att de inte vågar vittna. Barn och unga är särskilt utsatta som brottsoffer. I de fall det blir en rättslig process kan utsattheten bli ännu större med tanke på att den misstänkte ofta är i liknande ålder och rör sig i samma miljöer. De nuvarande bestämmelserna om försvårande omständigheter är enligt min mening inte tillräckliga. Jag anser därför att övergrepp i rättssak som riktar sig mot ett barn under 18 år borde ges en egen brottsrubricering med strängare straffskala.

10. Definitionen av övergrepp i rättssak, punkt 10 (M, SD, L)

av Johan Forssell (M), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Juno Blom (L) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Vi delar den uppfattning som Polismyndigheten fört fram i sitt remissvar om att det finns skäl att närmare se över definitionen av övergrepp i rättssak så att hot och våld mot närstående till vittnen tydligt omfattas. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser detta.

11. Bindande erbjudande om straffreduktion, punkt 11 (S, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S), Martin Marmgren (MP) och Anna Wallentheim (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 och

2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 2.

Ställningstagande

Vi konstaterar, i likhet med regeringen, att ett system som innebär att åklagaren kan binda domstolen vid en viss påföljd är främmande för den svenska rättsordningen. I propositionen anförs också flera skäl emot att införa en sådan ordning. Av propositionen framgår dessutom att sådana regleringar är sällsynta i ett europeiskt sammanhang. Som regeringen anför finns det mot den bakgrunden starka skäl för att även fortsättningsvis låta domstolen självständigt avgöra påföljdsfrågor. Vi är därmed inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande om att införa ett kronvitnesssystem med garantier om straffreduktion som motionärerna föreslår.

12. Uppdrag till Brottsförebyggande rådet, punkt 12 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 2.

Ställningstagande

Flera remissinstanser har haft synpunkter på regeringens valda konstruktion för kronvitnesssystemet. Särskilt bristen på förutsebarhet genom att rätten är obunden till förslaget till reduktion och att reduktionens storlek lämnas till

rättstillämparen att bestämma går att ifrågasätta. Det är dock synnerligen angeläget att kronvittnessystemet införs, varför avslag är olämpligt. Följaktligen finns det skäl att närmare granska hur tillämpningen av systemet utvecklas. Brå bör därför ges i uppdrag att följa utvecklingen och tillämpningen av den nya strafflindringsgrunden och rapportera sina slutsatser och eventuella rekommendationer till regeringen.

13. Resning till nackdel för den tilltalade, punkt 13 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Tobias Andersson (SD) och Ingemar Kihlström (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 5.

Ställningstagande

Åklagarmyndigheten har i sitt remissyttrande pekat på behovet av en möjlighet att bevilja resning till nackdel för den tilltalade om domstolen på felaktiga grunder har satt ned straffet med anledning av hans eller hennes utredningsmedverkan. Vi anser att en sådan möjlighet bör införas.

14. Anonyma vittnen, punkt 14 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Tobias Andersson (SD) och Ingemar Kihlström (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2,
2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 1 och
2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 1.

Ställningstagande

I dag är det som huvudregel inte tillåtet med anonyma vittnen i domstol. Däremot är det möjligt att höra en person som är anställd av Polismyndigheten eller Försvarsmakten under en s.k. kvalificerad skyddsidentitet. Det rör sig då i regel om poliser som bedriver spaning under täcknamn och därför har tilldelats andra personuppgifter. Detta kan i praktiken sägas vara ett undantag från förbudet mot anonymitet.

Vi ser dock ett behov av att införa en möjlighet till anonymitet i domstol i mål med koppling till organiserad brottslighet. Förutom polisspanare är det särskilt den som av en tillfällighet har blivit vittne till något som skulle kunna ha nytta av anonymitet. Vi har sedan tidigare påtalat detta och anser att ett system med anonyma vittnen ska införas. Det anser också Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Brottsofferjouren Sverige, även om möjligheten bara skulle användas i exceptionella fall. System med anonyma vittnen finns också i flera andra jämförbara länder och har prövats av Europadomstolen.

Möjligheten till anonyma vittnen skulle tillsammans med en rad andra åtgärder vara viktiga verktyg i kampen mot den grova organiserade brottsligheten. Med hänsyn till det synnerligen allvarliga läget för Sverige bör därför ett system med anonyma vittnen införas. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser detta.

15. Falska uppgifter under en förundersökning, punkt 15 (S, V)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Gustaf Lantz (S), Carina Ödebrink (S) och Anna Wallentheim (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2021/22:2528 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 27,

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 31,

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 43,

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 40,

2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 2 och

2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD) yrkande 3.

Ställningstagande

Som framgår ovan har en utredning nyligen övervägt behovet av lagändringar när det gäller vittnesuppgifter som lämnas under en förundersökning. Utredningen fann emellertid inte skäl att föreslå några ändringar i den delen. Mot denna bakgrund saknas det enligt vår uppfattning anledning för riksdagen att ta något initiativ till en ny utredning om straffansvar för falska uppgifter som

lämnas under en förundersökning. Något tillkännagivande till regeringen bör därmed inte göras.

16. Hindrande av rättvisa, punkt 16 (KD, L)

av Andreas Carlson (KD), Juno Blom (L) och Ingemar Kihlström (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 4.

Ställningstagande

I dag är det inte ett självständigt brott att på något annat vis än genom övergrepp i rättssak hindra en rättvis domstolsprocess. Brottet övergrepp i rättssak omfattar endast situationer där någon med våld eller hot om våld angriper någon för vad han eller hon uppgett för rättsvårdande myndigheter, eller för att hindra någon från vissa åtgärder. Bestämmelsen om övergrepp i rättssak kan t.ex. inte tillämpas på en situation där någon betalar ett vittne. Det bör därför införas ett nytt brott om hindrande av rättvisa som kriminaliserar all sådan uppsåtlig påverkan på en domstolsprocess som inte omfattas av övergrepp i rättssak eller liknande brott. En sådan bestämmelse bör vara subsidiär till övriga relevanta lagrum i 15 och 17 kap. brottsbalken.

Särskilt yttrande

Falska uppgifter under en förundersökning, punkt 15 (SD)

Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Tobias Andersson (SD) anför:

En närbesläktad fråga till både mened och incitament att medverka i brottsutredningar är frågan om lögner i polisförhör. Att förhörspersoner medvetet ljuger för ordningsmakten är ett stort problem för en ökad lagföring. I svaret på en skriftlig fråga om detta hänvisade justitie- och inrikesminister Morgan Johansson till den utredning som ligger till grund för propositionen (fr. 2021/22:840). Eftersom propositionen saknar ett sådant förslag finns det skäl att på nytt lyfta frågan. Vi anser att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett förslag som innebär att det blir straffbart att ljuga i ett polisförhör. Då utskottet väljer att delvis bifalla vårt motionsyrkande genom ett tillkännagivande väljer vi dock att inte fullt ut yrka bifall till vår motion i denna del. Vi kommer dock att noga följa det fortsatta arbetet med frågan och återkomma med förslag om det finns skäl för det.

BILAGA I

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2021/22:186 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken.
- 3.1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Förslaget behandlas i de delar som avser 18 kap. 6 §, 35 kap. 13 b § och rubriken närmast före 35 kap. 13 b §.

Följdmotionerna

2021/22:4484 av Johan Pehrson m.fl. (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta straffskalor för mened och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om falska vittnesuppgifter som lämnas under förundersökningen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om övergrepp i rättssak som riktar sig mot ett barn och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hindrande av rättvisa och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4489 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V):

1. Riksdagen avslår proposition 2021/22:186 i den del som avser förslaget om att den som medverkar i utredningen av någon annans brott ska kunna få ett lindrigare straff (s.k. kronvittnessystem).
2. Riksdagen avslår proposition 2021/22:186 i den del som avser förslaget om att rättens möjlighet att på eget initiativ förelägga åklagaren att komplettera eller genomföra förundersökning ska tas bort.

2021/22:4540 av Johan Forssell m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett system med kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett system med anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i 15 kap. 1 § brottsbalken med den ändringen att som utgångspunkt bör ett menedsbrott kunna anses avse allvarlig brottslighet, och därmed ofta kunna anses som grovt, om straffvärdet av den brottslighet den avser når upp till eller överstiger fängelse i ett år och sex månader.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att maximistraffet för grovt övergrepp i rättssak ska höjas till tio års fängelse och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av definitionen av brottet övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4550 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett införande av anonyma vittnesmål och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge i uppdrag åt Brottsförebyggande rådet att följa införandet av kronvitnesssystemet och rapportera slutsatser samt rekommendationer och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en kriminalisering av lögn i polisförhör och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4618 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förutsägbarhet i strafflindring för kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpt straff för övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om uppföljning av kvalifikationsgrunderna för grovt övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om resning till nackdel för den dömda och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2021/22

2021/22:157 av Edward Riedl (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att skärpa straffet för övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:573 av Jan Ericson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga skärpta åtgärder mot övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:1513 av Boriana Åberg (M):

2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa straffet för övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2527 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:2528 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kriminalisera lögn i polisförhör och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3579 av Johan Hedin m.fl. (C):

31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att brottet skyddande av brottsling ska kunna omfatta fler situationer och tillkännager detta för regeringen.
72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpt straff och bortseende från asperationsprincipen för övergrepp i rättssak och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:3974 av Johan Pehrson m.fl. (L):

43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om falska uppgifter i polisförhör och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpta straff för övergrepp i brottsak, mened och skyddande av brottsling och tillkännager detta för regeringen.

2021/22:4189 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hindrande av rättvisa och tillkännager detta för regeringen.

41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpt straff för mened och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken

dels att 23 kap. 10 §, 30 kap. 5 §, 35 kap. 6 §, 36 kap. 10 §, 45 kap. 4, 10 och 11 §§ och 51 kap. 12 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 47 kap. 7 a § och 51 kap. 11 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.10 §¹

Undersökningsledaren bestämmer, med de begränsningar som följer av andra–*sätte* styckena, vem som får närvara vid ett förhör.

Vid ett förhör ska om möjligt ett trovärdigt vittne utsett av undersökningsledaren närvara.

Ett biträde till en person som förhörs har rätt att närvara vid förhöret om det kan ske utan men för utredningen och om biträdet uppfyller de krav som ställs på en försvarare i 21 kap. 3 § tredje stycket.

Den misstänkte har rätt att själv närvara och ha sin försvarare närvarande vid ett förhör som hålls på den misstänktes begäran enligt 18 b § första stycket. Vid andra förhör med den misstänkte har han eller hon rätt att ha sin försvarare närvarande. En försvarare som inte uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket får dock förhindras att närvara om det är nödvändigt för att sakens utredning inte väsentligen ska försvåras eller för att avvärja fara för någons liv, fysiska hälsa eller frihet. Vid förhör med någon annan än den misstänkte får den misstänktes försvarare närvara om det kan ske utan men för utredningen.

Om en person förhörs i en annan förundersökning än den i vilken han eller hon är misstänkt, har personen rätt att ha sin försvarare närvarande om han eller hon medverkar i den utredningen på ett sådant sätt att 29 kap. 5 a § brottsbalken kan komma att tillämpas. Försvararen får, i den ordning som undersökningsledaren bestämmer, ställa frågor vid förhöret.

¹ Senaste lydelse 2017:176.

Ett målsägandebitråde har rätt att närvara vid förhör med målsäganden. Detsamma gäller en stödperson, om hans eller hennes närvaro inte är till men för utredningen.

När den som hörs är under 15 år bör den som har vårdnaden om honom eller henne vara närvarande vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.

Undersökningsledaren får besluta att det som har förekommit vid ett förhör inte får uppenbaras.

30 kap.

5 §²

En dom *skall avfattas skriftligen* En dom *ska vara skriftlig* och i och i skilda avdelningar ange skilda avdelningar ange

1. domstolen samt tid och ställe för domens meddelande,
2. parterna samt deras ombud eller biträden och den tilltalades försvarare,

3. domslutet,
4. parternas yrkanden och de omständigheter som dessa grundats på och

4. parternas yrkanden och de omständigheter som dessa grundats på *samt, i förekommande fall, åklagarens förslag till påföljd enligt 45 kap. 4 § andra stycket, och*

5. domskälen med uppgift om vad som är bevisat i målet.

En högre rätts dom *skall* i den utsträckning det behövs innehålla en redogörelse för lägre rätts dom.

En högre rätts dom *ska* i den utsträckning det behövs innehålla en redogörelse för lägre rätts dom.

Om en part har rätt att överklaga, *skall* det i domen anges *vad han i så fall skall iaktta.*

Om en part har rätt att överklaga, *ska* det i domen anges *hur detta går till.*

35 kap.

6 §³

Det ankommer på parterna att svara för bevisningen. Rätten får självmant inhämta bevisning endast i tvistemål där förlikning om saken inte är tillåten och i mål om brott som hör under allmänt åtal.

Parterna ska svara för bevisningen. Rätten får självmant hämta in bevisning endast i tvistemål där förlikning om saken inte är tillåten.

Första stycket hindrar inte att rätten i brottmål självmant beslutar om rättspsykiatrisk undersökning eller om yttrande av Socialstyrelsen enligt lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning eller hämtar in

² Senaste lydelse 1994:1034.

³ Senaste lydelse 2005:683.

annan utredning i frågor om påföljd och utvisning.

36 kap.

10 §⁴

Innan vittnesmål avläggs, skall rätten höra vittnet om hans fullständiga namn och, om det behövs, ålder, yrke och hemvist. Rätten skall också försöka klargöra om vittnet till part eller till saken står i något förhållande, som kan vara av vikt för bedömandet av tilltron till vittnets berättelse, eller om det annars finns omständigheter av betydelse i detta hänseende.

Står vittne till part i sådant förhållande, som avses i 3 §, skall vittnet erinras om att han icke är skyldig att avlägga vittnesmål.

Om det namn som vittnet uppger ingår i en kvalificerad skyddsidentitet enligt lagen (2006:939) om kvalificerade skyddsidentiteter, skall vittnet upplysa om detta.

Innan vittnesmålet avläggs, ska rätten höra vittnet om hans eller hennes fullständiga namn och, om det behövs, ålder, yrke och hemvist. Rätten ska också försöka klargöra om vittnet står i något förhållande till en part eller till saken eller om det finns andra omständigheter som kan vara av vikt för bedömandet av tilltron till vittnets berättelse.

Om vittnet på sådant sätt som avses i 3 § är närstående till en part ska rätten informera vittnet om att han eller hon inte är skyldig att avlägga vittnesmål.

Om det namn som vittnet uppger ingår i en kvalificerad skyddsidentitet enligt lagen (2006:939) om kvalificerade skyddsidentiteter, ska vittnet upplysa rätten om detta. Detsamma gäller om namnet ingår i en skyddsidentitet som har beslutats i en annan stat och som motsvarar en sådan skyddsidentitet som avses i lagen om kvalificerade skyddsidentiteter.

45 kap.

4 §⁵

I stämningsansökan ska åklagaren uppge

1. den tilltalade,
2. målsäganden, om någon sådan finns,
3. den brottsliga gärningen med uppgift om tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande samt de bestämmelser som är tillämpliga,

3. den brottsliga gärningen med uppgift om tid, plats och de övriga omständigheter som behövs för dess kännetecknande samt de bestämmelser som är tillämpliga,

⁴ Senaste lydelse 2006:940.

⁵ Senaste lydelse 2020:918.

4. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis, *samt*

5. de omständigheter som gör domstolen behörig, om inte behörigheten framgår på annat sätt.

4. de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis, *och*

Om åklagaren anser att det finns skäl att beakta sådana omständigheter som anges i 29 kap. 5 a § brottsbalken ska han eller hon i stämningsansökan lämna ett förslag till påföljd.

Vill åklagaren i samband med att åtalet väcks även väcka talan om enskilt anspråk enligt 22 kap. 2 §, ska *åklagaren* i *ansökan* lämna uppgift om anspråket och de omständigheter som det grundas på samt de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Om den tilltalade är eller har varit anhållen eller häktad på grund av misstanke om brott som omfattas av åtalet, ska åklagaren ange detta i stämningsansökan. *Uppgift ska dessutom lämnas* om tiden för frihetsberövandet.

Har åklagaren några önskemål om hur målet ska handläggas, bör dessa anges i stämningsansökan.

Vill åklagaren i samband med att åtalet väcks även väcka talan om enskilt anspråk enligt 22 kap. 2 §, ska *han eller hon* i *stämningsansökan* lämna uppgift om anspråket och de omständigheter som det grundas på samt de bevis som åberopas och vad som ska styrkas med varje bevis.

Om den tilltalade är eller har varit anhållen eller häktad på grund av misstanke om brott som omfattas av åtalet, ska åklagaren ange detta i stämningsansökan. *Åklagaren ska även lämna uppgift* om tiden för frihetsberövandet.

10 §⁶

I stämningen ska rätten även förelägga den tilltalade att muntligen eller skriftligen uppgive vilken bevisning han eller hon åberopar och vad han eller hon vill styrka med varje bevis. Detta gäller dock inte om det på grund av den tilltalades erkännande eller andra omständigheter kan antas att uppgift om bevisning inte behövs.

De skriftliga bevis som åberopas bör ges in samtidigt med att bevisuppgift lämnas.

Rätten ska allt efter målets beskaffenhet verka för att målet förbereds så, att huvudförhandlingen kan genomföras på ett ändamålsenligt sätt. Om det behövs får rätten förelägga den tilltalade att skriftligen redovisa sin inställning till åtalet och grunden för den. *Förberedelse får ske vid ett sammanträde eller genom skrift-*

Rätten ska allt efter målets beskaffenhet verka för att målet förbereds så att huvudförhandlingen kan genomföras på ett ändamålsenligt sätt. *Rätten ska också se till att inget onödigt dras in i målet samt genom frågor och påpekanden verka för att yrkanden och inställningar samt grunderna för dessa blir klar-*

⁶ Senaste lydelse 2014:320.

växling eller annan handläggning. Om det är lämpligt får olika former av förberedelse förenas.

lagda och att parterna anger vilken bevisning de vill åberopa. Om det behövs får rätten förelägga den tilltalade att skriftligen redovisa sin inställning till åtalet och grunden för den.

Förberedelsen får ske vid ett sammanträde eller genom skriftväxling eller annan handläggning. Om det är lämpligt får olika former av förberedelse förenas.

11 §

Finnes, för att målet skall kunna vid huvudförhandlingen slutföras i ett sammanhang, förundersökningen böra fullständig eller, om förundersökning ej ägt rum, sådan böra företagas, äge rätten meddela åklagaren föreläggande därom.

Om det behövs för att målet ska kunna slutföras i ett sammanhang vid huvudförhandlingen, får rätten på yrkande av en part förelägga åklagaren att komplettera en förundersökning eller, i de fall en förundersökning inte har genomförts, att genomföra en sådan.

Om en part vill att en åtgärd enligt första stycket ska vidtas, ska han eller hon så snart som möjligt begära det hos rätten.

47 kap.

7 a §

Rätten ska vid förberedelsen se till att inget onödigt dras in i målet samt genom frågor och påpekanden verka för att yrkanden och inställningar samt grunderna för dessa blir klarlagda och att parterna anger vilken bevisning de vill åberopa.

51 kap.

11 §⁷

Hovrätten ska vid förberedelsen se till att inget onödigt dras in i målet samt genom frågor och påpekanden verka för att yrkanden och inställningar samt grunderna för dessa blir klarlagda och att parterna anger vilken bevisning de vill åberopa.

⁷ Tidigare 51 kap. 11 § upphävd genom 2005:683.

12 §⁸

Om hovrätten anser att det behövs, *skall* hovrätten besluta att yttrande av sakkunnig inhämtas, skriftligt bevis läggs fram, föremål tillhandahålls för syn eller besiktning, bevis tas upp utom huvudförhandlingen eller någon annan förberedande åtgärd *företas*.

Om en part vill att en åtgärd enligt första stycket skall företas, skall han så snart som möjligt begära det hos hovrätten.

Behöver i mål om allmänt åtal åtgärd enligt 23 kap. företas, får hovrätten meddela åklagaren föreläggande om det.

Om hovrätten anser att det behövs, *ska* hovrätten besluta att

1. ett yttrande av en sakkunnig hämtas in,
2. ett skriftligt bevis läggs fram,
3. ett föremål tillhandahålls för syn eller besiktning,
4. ett bevis tas upp utom huvudförhandlingen, eller
5. någon annan förberedande åtgärd *vidtas*.

Om en åtgärd enligt 23 kap. behöver vidtas i mål om allmänt åtal, får hovrätten på yrkande av en part meddela åklagaren föreläggande om det.

Om en part vill att en åtgärd enligt första eller andra stycket ska vidtas, ska han eller hon så snart som möjligt begära det hos hovrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

⁸ Senaste lydelse 1994:1034.

2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 15 kap. 1, 6, 7 och 15 §§, 17 kap. 10, 11 och 16 §§, 29 kap. 5 och 6 §§ och 30 kap. 4 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 29 kap. 5 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

1 §¹

Om någon under laga ed lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen, dömes för mened till fängelse i högst fyra år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, skall dömas till fängelse, lägst två och högst åtta år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det skett med uppsåt att oskyldig skulle fällas till ansvar för allvarligt brott eller eljest synnerlig skada tillfogas annan.

Den som, efter att han eller hon har avlagt en ed som är föreskriven i lag, lämnar osann uppgift eller förtiger sanningen, döms för mened till fängelse i högst fyra år. Om brottet är ringa döms för ringa mened till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt döms för grov mened till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om det skett med uppsåt att

1. försvåra eller förhindra utredningen av allvarlig brottslighet eller lagföringen av någon för sådan brottslighet,

2. någon oskyldig ska dömas för allvarlig brottslighet, eller

3. annars tillfoga någon annan synnerlig skada.

6 §

Angiver man oskyldig till åtal med uppsåt att denne må bli fälld till ansvar, dömes för falsk angivelse till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som anger en oskyldig till åtal med uppsåt att han eller hon ska bli dömd till ansvar, döms för falsk angivelse till fängelse i högst två år. Om brottet är ringa döms för ringa falsk angivelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt döms för grov falsk angivelse till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet

¹ Senaste lydelse 1975:1292.

är grovt ska det särskilt beaktas om angivelsen avsett allvarlig brottslighet.

Om han *icke* insåg men hade skäligen anledning *anta*, att den *angivne* var oskyldig, *dömes* för obefogad angivelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om han *eller hon inte* insåg, men hade skäligen anledning *att anta*, att den *som angetts* var oskyldig, *döms* för obefogad angivelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

7 §²

Den som, i annat fall än som avses i 6 §, hos åklagare, Polismyndigheten eller annan myndighet *sanningslöst tillvitar* någon annan en brottslig gärning, påstår besvärande omständighet eller förnekar friande eller mildrande omständighet, döms, om myndigheten ska ta upp anmälan i sådan sak, för falsk tillvitelse till fängelse i högst två år *eller, om brottet är ringa*, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Den som, i annat fall än som avses i 6 §, hos åklagare, Polismyndigheten eller annan myndighet *osant beskyller* någon annan *för* en brottslig gärning, påstår *en* besvärande omständighet eller förnekar *en* friande eller mildrande omständighet, döms, om myndigheten ska ta upp anmälan i *en* sådan sak, för falsk beskyllning till fängelse i högst två år. *Om brottet är ringa döms för ringa falsk beskyllning* till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om brottet är grovt döms för grov falsk beskyllning till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om beskyllningen avsett allvarlig brottslighet.

Om han eller hon inte insåg men hade skäligen anledning att anta att utsagan var *sanningslös*, döms för vårdslös tillvitelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

Om han eller hon inte insåg men hade skäligen anledning att anta att utsagan var *osann*, döms för vårdslös beskyllning till böter eller fängelse i högst sex månader.

15 §³

För förberedelse *till mened* eller stämpling till mened *som innebär att någon söker anstifta sådan gärning* och för försök till bevisförvanskning döms det till ansvar enligt *vad som föreskrivs i 23 kap. Skulle brottet, om det*

För förberedelse eller stämpling till mened *eller grov mened* och för försök till bevisförvanskning *som inte är ringa* döms det till ansvar enligt 23 kap.

² Senaste lydelse 2014:615.

³ Senaste lydelse 2013:425.

fullbordats, ha varit att anse som ringa, ska gärningen dock inte medföra ansvar.

17 kap.

10 §⁴

Den som med våld eller hot om våld angriper någon för att han eller hon gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd döms för *övergrepp i rättsak* till fängelse i högst fyra år. Detsamma gäller den som med någon annan gärning, som medför lidande, skada eller olägenhet, eller med hot om en sådan gärning angriper någon för att han eller hon avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga.

Den som med våld eller hot om våld angriper någon för att han eller hon gjort anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett utsaga hos en domstol eller annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd döms för *övergrepp i rättsak* till fängelse i *lägst sex månader och* högst fyra år. Detsamma gäller den som med någon annan gärning, som medför lidande, skada eller olägenhet, eller med hot om en sådan gärning angriper någon för att han eller hon avlagt vittnesmål eller annars avgett utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga.

Med domstol eller annan myndighet i första stycket avses även en dömande kammare eller ett annat organ i Internationella brottmålsdomstolen.

Om brottet är grovt döms för *grovt övergrepp i rättsak* till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas

1. *om* det har uppkommit eller funnits risk för betydande men för det allmänna eller någon enskild,

2. *om* gärningen har innefattat våld *eller hot* av allvarligt slag, *eller*

Om brottet är grovt döms för *grovt övergrepp i rättsak* till fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas *om*

1. det har uppkommit eller funnits risk för betydande men för det allmänna eller någon enskild,

2. gärningen har innefattat våld av allvarligt slag,

3. *gärningen har innefattat hot som påtagligt har förstärkts med hjälp av vapen, sprängämne eller vapenattrapp eller genom anspelning på ett våldskapital eller som annars har varit av allvarligt slag, eller*

⁴ Senaste lydelse 2016:508.

3. om gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

Om brottet är ringa döms för ringa övergrepp i rättsak till böter eller fängelse i högst sex månader.

4. gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art.

Om brottet med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarligt döms till fängelse i högst ett år.

11 §⁵

Om någon döljer den som förövat brott, hjälper honom eller henne att undkomma, undanröjer bevis om brottet eller på annat *dylikt* sätt motverkar att *det uppdagas* eller *beivras*, döms för skyddande av brottsling till böter eller fängelse i högst ett år.

För skyddande av brottsling döms också den som undanröjer bevis om brott som är föremål för ett rättsligt förfarande vid Internationella brottmålsdomstolen eller på annat *dylikt* sätt motverkar att *det uppdagas* eller *beivras*.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst *sex månader* och högst *fyra* år.

Den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att den andre var brottslig, döms till böter.

Ansvar ska inte dömas ut om gärningen är att *anse som ringa* med hänsyn till gärningsmannens förhållande till den *brottslige* och övriga omständigheter.

Om någon döljer den som *begått* brott, hjälper honom eller henne att *komma undan*, undanröjer bevis eller på annat *liknande* sätt motverkar att *brottet upptäcks* eller att *någon lagförs för det*, döms för skyddande av brottsling till böter eller fängelse i högst två år.

För skyddande av brottsling döms också den som undanröjer bevis om brott som är föremål för ett rättsligt förfarande vid Internationella brottmålsdomstolen eller på annat *liknande* sätt motverkar att *brottet upptäcks* eller att *någon lagförs för det*.

Om brottet är grovt döms för grovt skyddande av brottsling till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om

1. det har uppkommit eller funnits risk för betydande men för det allmänna, eller
2. gärningen annars har varit av särskilt farlig art.

Om gärningen med hänsyn till gärningsmannens förhållande till den som *begått brottet*, den *brottslighet som denne begått* och övriga omständigheter är att *anse som ringa*, utgör den inte brott.

⁵ Senaste lydelse 2009:1281.

16 §⁶

För försök *eller* förberedelse till våld *eller hot mot tjänsteman*, grovt våld eller hot mot tjänsteman, grov förgripelse mot tjänsteman, övergrepp i rättssak *eller främjande av flykt* döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för *stämpling* till grovt våld eller hot mot tjänsteman, *grov förgripelse mot tjänsteman*, *övergrepp i rättssak* eller *grovt övergrepp i rättssak*.

För försök, förberedelse *eller stämpling* till grovt våld eller hot mot tjänsteman, grov förgripelse mot tjänsteman, övergrepp i rättssak, grovt övergrepp i rättssak, *skyddande av brottsling* *eller grovt skyddande av brottsling* döms det till ansvar enligt 23 kap. Detsamma gäller för *försök eller förberedelse* till våld eller hot mot tjänsteman eller *till främjande av flykt*.

29 kap.

5 §⁷

Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skäligen omfattning beakta

Vid straffmätningen ska rätten, utöver brottets straffvärde, i skäligen omfattning beakta

1. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada,

2. om den tilltalade till följd av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde,

3. om en i förhållande till brottets art ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks,

4. om den tilltalade efter förmåga försökt förebygga, avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet,

5. om den tilltalade frivilligt angett sig *eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet*,

5. om den tilltalade frivilligt angett sig,

6. om den tilltalade förorsakas men till följd av att han eller hon på grund av brottet utvisas ur riket,

7. om den tilltalade förorsakas men till följd av att han eller hon på grund av brottet blir eller kan antas bli avskedad eller uppsagd från anställning eller drabbas av annat hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning,

8. om ett straff utmätt efter brottets straffvärde skulle framstå som opropotionerligt strängt med hänsyn till andra rättsliga sanktioner till följd av brottet, eller

9. om någon annan omständighet påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar.

Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, *om särskilda skäl påkallar det*, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Finns det någon sådan omständighet som avses i första stycket, får rätten döma till ett lindrigare straff än *vad* som är

⁶ Senaste lydelse 2016:508.

⁷ Senaste lydelse 2015:78.

föreskrivet för brottet, *om det finns särskilda skäl för det.*

5 a §

Vid straffmätningen ska rätten, utöver brottets straffvärde, i skäligen omfattning beakta om den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet.

Detsamma gäller om den tilltalade lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av någon annans brott för vilket det inte är föreskrivet ett lindrigare straff än fängelse i sex månader eller av någon annans försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott om gärningen är belagd med straff.

Finns det någon sådan omständighet som avses i första eller andra stycket, får rätten döma till ett lindrigare straff än vad som är föreskrivet för brottet, om det finns särskilda skäl för det.

6 §⁸

Är det med hänsyn till någon sådan omständighet som avses i 5 § uppenbart oskäligt att döma till påföljd, skall rätten meddela påföljdseftergift.

Om det med hänsyn till någon sådan omständighet som avses i 5 eller 5 a § är uppenbart oskäligt att döma till påföljd, ska rätten meddela påföljdseftergift.

30 kap.

4 §⁹

Vid val av påföljd *skall* rätten fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. *Därvid skall rätten beakta sådana omständigheter som anges i 29 kap. 5 §.*

Vid val av påföljd *ska* rätten fästa särskilt avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. *Rätten ska då beakta sådana omständigheter som anges i 29 kap. 5 och 5 a §§.*

Som skäl för fängelse får rätten, utöver brottslighetens straffvärde och art, beakta att den tilltalade tidigare gjort sig skyldig till brott.

⁸ Senaste lydelse 1988:942.

⁹ Senaste lydelse 1988:942.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.

3 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 18 kap. 6 § och 35 kap. 7 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 35 kap. 12 a och 13 b §§, och närmast före 35 kap. 12 a och 13 b §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

6 §¹

Sekretess gäller för uppgift som hänförs till *ärendet enligt 15 § lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar eller enligt lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder, om ärendet rör en brottsutredning som genomförs av en tjänsteman med en i annan stat beslutad skyddsidentitet* motsvarande den som avses i 5 § och det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att verksamheten hos de myndigheter som deltar i utredningen motverkas.

Sekretess gäller för uppgift som hänförs till en i *en annan stat beslutad skyddsidentitet, motsvarande den som avses i 5 § och som förekommer i en brottsutredning, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att verksamheten hos de myndigheter som deltar i utredningen motverkas.*

35 kap.

7 §²

Sekretessen enligt 1 § första stycket upphör att gälla hos de myndigheter och i de verksamheter som anges där, om uppgiften lämnas till domstol med anledning av åtal, om inte

1. sekretess för uppgiften ska gälla hos domstolen enligt 12 §, 13 a § eller 36 kap. 2 §,

2. uppgiften uppenbarligen saknar betydelse i målet, eller

3. uppgiften finns i en handling som har kommit från en annan myndighet där uppgiften är sekretessreglerad.

Sekretessen enligt 1 § första stycket upphör att gälla hos de myndigheter och i de verksamheter som anges där, om uppgiften lämnas till *en* domstol med anledning av *ett* åtal, om inte

1. sekretess för uppgiften ska gälla hos domstolen enligt 12 §, *12 a §*, 13 a § eller 36 kap. 2 §,

¹ Senaste lydelse 2017:1012.

² Senaste lydelse 2017:178.

Kontaktuppgifter till enskilda*12 a §*

Sekretess gäller hos en domstol i ett brottmål för uppgift som rör en enskild, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men och uppgiften avser

1. bostadsadress eller annan jämförbar uppgift som kan lämna upplysningar om var han eller hon bor stadigvarande eller tillfälligt,

2. telefonnummer, e-postadress eller annan jämförbar uppgift som kan användas för att komma i kontakt med honom eller henne, eller

3. personnummer.

Motsvarande sekretess gäller i ett tvistemål om enskilt anspråk i anledning av brott och i ett ärende som rör brott.

Sekretessen enligt denna paragraf gäller inte för uppgift som rör den som är tilltalad eller svarande.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

Deltagande i ett sammanträde genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring*13 b §*

Sekretess gäller hos en domstol i ett brottmål, tvistemål eller ärende för uppgift om var en enskild befinner sig som ska delta i ett sammanträde inför rätten genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2022.